

Культура
міжпланетных
зносін
стар. 6

Пакарэнне
беларускага
космасу
стар. 13

Сарамлівы
Рэмбрант
з-пад Жлобіна
стар. 15

Пад шоргат крыналінаў

Фота БелТА.

Вытанчаная парфума, узорыстыя карункі на пальчатках, жывыя кветкі ў валасах, бліскаўкі на тупліках, грацыёзна-каралеўскія рухі і чароўны святочны флёр... Загадкавы погляд спакойных, вабных вачэй з-пад спакушальнай сеткі экстравагантнага капялюшыка... Усё гэта — немінучыя спадарожнікі паненак у адным дзівосным падарожжы, якое здараецца ў нашай краіне вось ужо 14-ы раз у Вялікім тэатры, — навагоднім балі. Увечары 13 студзеня, калі стары год аддае ўладу новаму, сюды імчаць дамы і кавалеры, якія цэняць прыгажосць, густ, этыкет, шарм... Мужчыны тут падаюцца больш высакароднымі, чым звычайна... Можа, усяму прычынай — яго вялікасць танец, які дорыць натхненне, узносіць у палётным віры і, дзякуючы дотыку, позірку, усмешцы, дае парам адказы на патаемныя інтымныя пытанні.

Высокі стыль зносін, што дорыць баль, быццам вяртае да вытокаў жаночага і мужчынскага, зараджае глыбінёй пачуццяў і дае сілу спадзяванням, што свет ахінае прыгажосць і любоў. І дзякуючы аднаму вечару іх становіцца больш. Бо імпульсы сэрцаў, якія б'юцца ў задавальненні, радасці і яднанні, здольны ацаліць тое, што баліць. Чуласць, прыязнасць, арыстакратычныя манеры тут хочацца дэманстраваць міжволі. Кожная эпоха дорыць свае культурныя разынкі. І баль — найлепшае, што перанялі сучаснікі і падхапіў Вялікі тэатр Беларусі.

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Ніякія знешнія абставіны не змяняць мэты беларускага народа. Выбар бела-рускаў — стварэнне, адзначыў Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка на прымёме ад імя Прэзідэнта на стары Новы год. «Мы мэтанакіравана ішлі ад Года народнага адзінства да Года гістарычнай памяці, ведаючы, што першае проста немагчыма без другога і наадварот. Гэтак жа немагчымы і вобраз будучыні — добрай, светлай — без такіх паняццяў, як мір і стварэнне. Менавіта такім мы хочам быць 2023 год — Годам міру і стварэння. І не толькі на сваёй зямлі», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў жыхароў Віцебскай, Гомельскай, Мінскай і Магілёўскай абласцей з 85-годдзем з дня ўтварэння гэтых рэгіёнаў. Віцебская вобласць заўсёды славілася прыгажосцю прыроды, унікальнымі помнікамі, рамэствамі і майстрамі, а яшчэ долесцю і стойкасцю жыхароў у гады ліхалесця, як гэта было ў час Вялікай Айчыннай вайны, адзначыў Кіраўнік дзяржавы. У Гомельскай вобласці, падкрэсліў Прэзідэнт, жы-вудць майстаравыя, працавітыя, мужныя людзі, бясконца адданыя радзіме. «Сваёй упартай стваральнай працай вы ператварылі некалі патрыярхальны сельскі край у індустрыяльны рэгіён з высокай культурай, развітой наукай, медыцынай і адукацыяй», — гаворыцца ў віншаванні. Звяртаючыся да жыхароў Мінскай вобласці, Аляксандр Лукашэнка заўважыў, што гэты рэгіён называюць сэрцам Беларусі. «Край славіцца помнікамі архітэктуры, музеямі і яркімі фестывалямі. Міншчына падарыла свету шмат вядомых людзей, сярод якіх светачы беларускай літаратуры, народныя песняры Янка Купала і Якуб Колас». У віншаванні жыхарам Магілёўскай вобласці Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што гісторыя беларускага Прыдняпроўя літаральна саткана з мноства працоўных дасягненняў і ратных перамог, здобытых долесцю і мужнасцю нашых продкаў.

Спачуванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванні родным і бліжнім народнай артысткі СССР Іны Чурыкавай у сувязі з яе смерцю. «Іна Міхайлаўна пражыла яркае і насычанае жыццё. Яе выключны талент і абаяанне пакарылі сэрцы мільёнаў паклоннікаў, створаны на тэатральных падмостках і ў кінематографіе бліскучыя вобразы дарылі глядачу моцныя і глыбокія эмоцыі. Светлая памяць аб ёй назаўжды будзе жыць у нашых сэрцах», — гаворыцца ў спачуванні.

• Аляксандр Лукашэнка таксама накіраваў спачуванне родным і бліжнім народнага артыста Грузіі Вахтанга Кікабідзе. «Прыміце мае спачуванні ў сувязі са смерцю народнага артыста Грузіі Кікабідзе Вахтанга Канстанцінавіча. У Беларусі памятаюць яго як таленавітага спевака, акцёра і рэжысёра савецкага перыяду. Створаныя Вахтангам Канстанцінавічам яркія вобразы назаўсёды застануцца ў памяці шматлікіх паклоннікаў», — паведамляецца ў спачуванні.

Меркаванне. Кнігі сёння з'яўляюцца не толькі і не столькі таварам, колькі з'явай культурнага жыцця, адзначыў генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Уладзімір Матусевіч на прэс-канферэнцыі «Белкніга сёння: сучасны стан і перспектывы развіцця». «На мой погляд, нягледзячы на тое, як імклівае развіццё інфармацыйных тэхналогій і сацыяльных сетак, сёння кніга, у тым ліку папяроя, — гэта фактар фарміравання інфармацыйна-культурнай прасторы і, напэўна, у больш шырокім сэнсе, фарміравання грамадскай думкі, ментальнасці людзей», — сказаў Уладзімір Матусевіч. Ён таксама адзначыў цікавасць да чытання сярод маладзёжнай аўдыторыі. Паводле яго слоў, моладзь наведвае кніжныя магазіны, купляе і чытае кнігі і, нягледзячы на тое, што карыстаецца электроннымі фарматамі, звяртаецца да тэксту, кнігі, каб і папоўніць багаж ведаў, і атрымаць эстэтычнае задавальненне ад чытання.

Акцыі. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры далучыўся да рэспубліканскай акцыі «Нашы дзеці». Супрацоўнікі ўстаноў наведлі падапечных Мінскага раённага сацыяльна-педагагічнага цэнтру і Дзіцячай вёскі «Выток». Іх выхаванцы — сіроты, дзеці, якія знаходзяцца ў сацыяльна небяспечным становішчы, маюць патрэбу ў дзяржаўнай абароне або засталіся без апекі бацькоў. Для іх было арганізавана батлечнае прадстаўленне, а таксама музейна-педагагічныя заняткі. Малодшым прапанавалі занятка «Сам зрабіў батлечную ляльку», падчас якога яны з захопленнем стваралі папяровыя лялек-анёлаў і спрабавалі сябе ў ролі батлейшчыкаў. Старэйшыя з цікавасцю паглыблялі ў творчы літаратурны працэс, як сапраўдных пісьменнікаў, працавалі за друкаркай. Усе ўдзельнікі святочнай сустрэчы атрымалі салодкія пачастункі ад партнёраў музея — кандытарскіх фарбык «Спартак» і «Красны пішчэвік», якія падчас зімовых свят дапамагаюць музею рабіць добрыя і важныя справы.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

юбілеі

Захоплены творчасцю

Зсіх сустрэч са знакамітымі творцамі, якія ла-дзіць Нацыянальная бібліятэка Беларусі, гэтая была самая незвычайная. У галерэю «Лабірынт» на творчы вечар «Ветразь лёсу» сабраліся тэа, што ведае паэта, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь Навума Гальпяровіча яшчэ і як вельмі цікавага публіцыста, папулярнага тэлеведучага, вопытнага радыёжурналіста. Яго аўтарскія праграмы ўздымаюць актуальныя пытанні культуры і гісторыі, на працягу многіх гадоў ён знаёміць нас з вядомымі грамадскімі і культурнымі дзеячамі краіны.

Такая шматвектарнасць творчасці вядомага літаратара і вызначыла фармат сустрэчы — прысутныя задавалі пытанні пра яго літаратурную працу, жыццёвы шлях, захопленні. Да гэтай размовы бібліятэка падрыхтавала вялікую выстаўку, на якой прадстаўлены шматлікія зборнікі аўтара, часопісы, газеты з фондаў кніжніцы — яны сведчылі пра творчыя здобывкі Навума Гальпяровіча за час, што мінуў са з'яўлення яго першай публікацыі. З юнацтва захоплены творчасцю, ён і па сёння плённа працуе. На рахунку пісьменніка мноства кніг паэзіі і прозы, яго вершы пакладзены на музыку вядомымі беларускімі кампазітарамі.

Нечаканым для многіх прысутных стаў адказ пісьменніка на пытанне пра яго даўнюю прыхільнасць да спеваў. У доказ сваёй любові да песні вядомы паэт праспяваў,

конкурсы

Да ведама юных літаратараў

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'яўляе літаратурны конкурс сярод юных творцаў, прысвечаны 140-годдзю класіка беларускай дзіцячай літаратуры Яўкі Маўра. Да ўдзелу запрашаюцца паэты, празаікі, публіцысты і літаратуразнаўцы Мінска ва ўзросце 12—25 гадоў.

Работы канкурсантаў на беларускай або рускай мове (вершы, аповяданні, замалёўкі, абразкі, мастацкія нарысы, літаратуразнаўчыя артыкулы) павінны быць самайстойнымі і арыгінальнымі. Сярод

прапанаваных тэм — Радзіма, прырода, чалавек працы, мужнасць народа, сяброўства. Чакаюцца і творы, прысвечаны Яўку Маўру.

Конкурс праводзіцца з 20 студзеня да 1 кастрычніка.

Работы, набраныя на камп'ютары, дасылаюцца на адрас Мінскага гарадскага аддзялення СПБ або на электронны адрас: mgo-oo-spb@mail.ru (з пазнакай: на конкурс, прысвечаны Яўку Маўру). Канкурсанты ўказваюць прозвішча, імя, імя па бацьку, дату і год нараджэння, дакладны (з індэксам) хатні адрас, кантактныя тэлефоны, месца вучобы або працы.

Журы, у склад якога ўваходзяць вядомыя пісьменнікі, вызначыць пераможцаў конкурсу па кожнай намінацыі ў розных узроставых катэгорыях. Яны будуць узнагароджаны дыпламамі Саюза пісьменнікаў Беларусі і падарункамі. Творы самых таленавітых юных аўтараў будуць прапанаваны да друку.

Больш можна даведацца па гарадскіх тэлефонах: 343-18-18; 392-59-06; 392-59-07.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
старшыня Мінскага гарадскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

імпрэзы

На берагах сяброўства

Міжнародны літаратурны мконкурс паэтычных перакладаў «Беларусь — Расія. Сожскія берагі сяброўства» стартуваў у Гомелі. Паэтычнае спаборніцтва маладых расійскіх і беларускіх літаратараў арганізоўвае Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі пры падтрымцы пісьменніцкіх арганізацый дзвюх краін, рэгіянальных органаў улады і мясцовых нацыянальна-культурных аўтаномій «Беларусы Расіі».

— Другі раз творчае спаборніцтва праводзіцца ў рамках XXVIII Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкы». Сам форум, як і конкурс, пройдзе пад знакам Гола міру і стварэння ў Рэспубліцы Беларусь, Гола педагога і настаўніка ў Расійскай Федэрацыі, 85-годдзя Гомельскай вобласці і Гола сучаснай патрыятычнай літаратуры на Гомельшчыне, — адзначае старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч.

Удзел у конкурсе прымаюць аўтары-перакладчыкі ад 18 да 40 гадоў, незалежна ад нацыянальнасці, месца жыхарства, членства ў творчых саюзах. Умовы простыя: да 1 красавіка ім прапануецца творча пераўвасобиць па некалькі вершаў вядомых паэтаў на беларускую ці рускую мову. Напрыклад, беларусы перакладуць вершы

Расула Гамзатава (сёлета спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння паэта), а перакладчыкі з Расіі — вершы Анатоля Ірачанікава (у 2023 годзе вядомаму беларускаму паэту, які нарадзіўся на Гомельшчыне, споўнілася б толькі 85 гадоў). Яшчэ адна намінацыя створана для жыхароў Гомельшчыны: ім прапануецца перакласці на беларускую мову творы Алі Шагенцукава: сваёй працай яны аддадуць даніну памяці савецкаму паэту, пісьменніку, заснавальніку кабардзінскай літаратуры, заслужанаму дзеячу мастацтваў Кабардзіна-Балкарый, які трагічна загінуў у фашысцкім канцлагеры ў Бабруйску ў 1941 годзе.

Імёны ўладальніка Гран-пры і лаўрэатаў міжнароднага конкурсу па трох групах будуць аб'яўлены ў канцы ліпеня на міжнародным фестывалі «Берагі дружбы» ў Растоўскай вобласці. Там жа адбудзецца ўтанаванне некаторых расійскіх фіналістаў і ўдзелнікаў. А ўзнагароджанне пройдзе ў горадзе над Сожам з 7 да 9 верасня ў рамках правядзення XXVIII Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкы». Дарчы, форуму будуць папярэднічаць культурна-адукацыйныя мерапрыемствы для беларускіх і рускіх перакладчыкаў, найлепшых паэтычных перастварэнні плануецца апублікаваць у міжнародным альманаху «Літара. Літара. Літара».

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Адданасць роднаму слову

Чытачы Брылёўскай сельскай бібліятэкі-клуба Магілёўскага раёна добра ведаюць творчасць вядомых беларускіх паэтаў Міколы Чарняўскага і Навума Гальпяровіча.

Да 80-гадовага юбілею Міколы Мікалаевіча і 75-годдзя Навума Якаўлевіча ў бібліятэцы адбыліся імпрэзы, дзе прысутныя даведзілі пра жыццёвы шляхі юбіляраў, пра іх адданасць роднаму слову. На падрыхтаваных кніжных выстаўках асабіваю ўвагу прыцягнулі выданы з дарчымі надпісамі. Прагучалі вершы паэтаў, паказаны дакументальныя кінастужкі аб іх лёсе і творчасці. Кампазітар-песеннік Мікалай Яцкоў падзяліўся ўспамінамі пра сустрэчы з гэтымі легендарнымі асобамі і выканаў некалькі сваіх песень на іх вершы.

Юлія ЯЦКОВА

Падчас імпрэзы.

стасункі

На старонках марыйскага часопіса

Толькі што ў Беларусь трапіў 12-ы нумар марыйскага грамадска-палітычнага і літаратурна-мастацкага часопіса «Ончыко» («Уперад»), які выдаецца ў Яшкар-Але накладам 1300 асобнікаў.

На працягу некалькіх гадоў выданне штогод прадстаўляе па тры-чатыры публікацыі твораў паэтаў і празаікаў Беларусі ў перакладзе на марыйскую мову. Вось і летась у першым, шостым і дванаццатым нумарах «Ончыко» знайшлася месца беларускім старонкам. Надрукаваны чатыры вершы народнага паэта Беларусі Янкі Купалы ў перакладах Генадзя Ойра. Два апавяданні Валерыя Казакова пераклаў Барыс Шаміеў. Змешчаны ў «Ончыко» артыкул Алеся Карлюкевіча,

прывячаны санкт-пецябургскаму настаўніку Янкі Купалы — Льву Клейнбарту. А ў дванаццатым нумары — сумесны артыкул Алеся Карлюкевіча і марыйскага празаіка, драматурга, перакладчыка Юрыя Салаўёва «Марыйскія паэты — у баях за Беларусь», у якім расказваецца пра марыйскіх твораў Мансура Гаязова, Барыса Данилава, Макса Майна.

— Мы лічым, што трэба як мага шырэй прадстаўляць беларускую літаратуру нашым марыйскім чытачам, — перакананы перакладчык Юрыя Салаўёў. — Хацелася б, каб увага да творчасці беларускіх песняроў была сістэмнай. Спадзяюся, што на гэты заклік адгукнуцца маладыя марыйскія літаратары.

Мікола БЕРЛЕЖ

між іншым

У Доме Коласа

Епіскап Пінскі і Лунінецкі Георгій упершыню наведваў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей народнага песняра ў Мінску.

Любоў да нацыянальнай спадчыны ў светлай памяці, уладцы Сцяфана (25.03.1944—22.04.2022) праяўлялася праз сапраўднае «місіянерства роднай мовы». Сярод шматлікіх спраў пінскага архіерэя было і штогадовае каляднае віншаванне сваякоў класіка беларускай літаратуры і супрацоўнікаў «храма муз».

— Вельмі хочацца захаваць і падтрымаць традыцыю, закладзеную ўладкамі Сцяфанам, — адзначыў яго пераёмнік па архіпастырскім служэнні ўладка Георгій. — На маю думку, «Каляды ў Доме Коласа» — гэта своеасабліва духоўнае адраджэнне беларускага народа.

Для гасцей з Палесся экскурсію правяла праўнучка Якуба Коласа Васіліна Міцкевіч. Яна і ўнучка народнага песняра Вера Міцкевіч сталі суаўтарамі кнігі «Табою жыў. Табой жыў…» (2022), прывячаныя жонцы Якуба Коласа. Вядома, што Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч і Марыя Дзмітрыеўна Каменская (якіх, услед за Уладкамі Сцяфанам, называем «беларускімі Пятром і Фяўроніяй») вянчаліся ў Пінску, дзе на званіцы Свята-Варварынскага храма ўсталявана мемарыяльная дошка ў гонар гэтай падзеі. Пасля кароткага прадстаўлення новага выдання кнігі з аўтаграфамі нашчадкаў класіка была падарана архіерэю.

З удзячнасцю духавенству Пінскай епархіі за ўвагу да Якуба Коласа Аляўціна Цімафеўна Міцкевіч, удава старэйшага сына класіка, прыгадала,

што браты яе бабулі былі свяшчэннікамі, таму Нараджэнне Хрыстова становілася вялікім сямейным святам з багатым застоллем, дамашнім канцэртам і духоўнымі размовамі.

Жаданым госцем каляднай праграмы неаднаразова быў кіраўнік місіянерскага аддзела Пінскай епархіі протадыякан Андрэй Гарбуноў з Баранавіч. Вось і цяпер у музычнай гасцёўні ён не толькі захапіў гасцей выкананнем вядомых песень, пачынаючы са своеасаблівага нацыянальнага гімна «Мой родны кут», але і чытаннем урыўка «Каляды» з паэмы «Новая зямля» — сёлета адзначаецца 100-годдзе выдання. Літаратурную частку сустрэчы працягнулі вядомыя пісьменнікі Іна Фралова і Сяргей Трахімёнак, творчасць якіх вельмі любяць і цэняць на Палесці.

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

не абмініце

Аб тым, што мацнейшае за жыццё

Летась у выдавецтве «Дзелавы друк» пабачыла свет перавыдадзеная, дапоўненая і дапрацаваная кніга Марыі Ляшук «Бласлаўленыя небам» пад назвай «Скрозь зімы ды вёсны».

Навелы, што ўвайшлі ў кнігу, — тонкае павуцінне жаночых пачуццяў і лёсаў, у кожнай гісторыі — нешта трывожнае, глыбокае і трапяткое, «шалёна барабца сэрца і розуму» — тое, што раніць і лечыць, што непадуладна часу і, нягледзячы ні на што, выратавальна спеціць маяком па жыцці.

Пад адной вокладкай знітаваны шэсць тэматычных раздзелаў: «Рапсодыя каханання», «Прычал шпачыя», «Сумаваць, жартуючы», «Настальгія», «Дзякуй Богу!» і невялікі паэтычны блок «Акорды сэрца». У іх — «светлыя рамантычныя пачуцці» з «трывожнай явасной пяшчотай» і «невяглымачальным сумам». Ёсць месца добрым дарожным гісторыям, настальгіі па басаногім дзяцінстве і яснавокім юнацтве, адкрыццям і цёплым прызнанням у любові і адданасці роднай старонцы — вёсцы Табулкі, роднай хаце, дзе «моцныя смалстыя сцены беражліва захоўваюць светлыя таямніцы», і самаму роднаму чалавеку — маці, святой памяці аб якой святлее сэрца аўтара.

Філасофскія тэмы — святло і драма каханання, сіла веры, радасць жыцця і горьць смерці, каштоўнасць імгнення і бясконцасці — так часна пераплецены ў творчасці Марыі Ляшук, што немагчыма ўявіць сабе яе прозу і паэзію іншымі, чым яны ёсць... І гэта ўшчыльную падводзіць чытача да пошуку ісцін і дапамагае цаніць, здавалася б, самыя простыя, звыклыя рэчы.

Большасць прадстаўленых у кнізе твораў заснаваны на рэальных падзеях, месцамі ўскладненых мастацкай выдумкай. Па словах аўтара, ёй неабыхаваць кожны герой. Інтанакцыя выдае ў аўтары глыбока далікатнага чалавека, а прысутнасць у творчасці Бога і Божыя слова — глыбока верніка.

Марыя Іванаўна Ляшук — член Саюза пісьменнікаў Беларусі і член Саюза журналістаў Беларусі, лаўрэат прэміі Беларускага саюза жанчын за цыкл навел аб жаночых лёсах, лаўрэат конкурсу Беларускага саюза журналістаў «Залатое пярэ», заслужаны работнік друку, выбітны палескі лірык, журналіст.

Кніга «Скрозь зімы ды вёсны» выйшла абмежаваным накладам у 200 экзэмпляраў. Спяшайцеся чытаць!

Святлана ЛЕЛЯ

радзіннае

Вучыць казка

Традыцыі і звычкі беларускага народа — важная частка гісторыі. Аднак яны не павінны быць забыты, адкінуты і страчаны, існуе патрэба іх захаваць і перадаць маладому пакаленню. Вельмі важна з самага дзяцінства далучаць дзяцей да фальклору і традыцый.

У філіяле «Альхоўская сельская бібліятэка» прайшла гадзіна фальклору «Цуды ў рэшаце». Удзел прынялі вучні 3—4 класаў. З асаблівай цікавасцю яны слухалі бібліятэкара, задавалі дадатковыя пытанні, імкнуліся даведацца больш новай і важнай інфармацыі.

Маленькія ўдзельнікі мелі магчымасць пазнаёміцца з глінянымі цацкамі — свісцёлкамі ў выглядзе птушчак. Не абшлось без гульні, конкурсаў, загадак... Пагаварылі пра звычкі і народныя святы, паданні і легенды.

Кніжная выстаўка «Цуды ў рэшаце» дапамагла бліжэй пазнаёміцца з вуснай народнай творчасцю: казкамі, паданнямі, прыкметамі і павер'ямі.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ, фота аўтара

«ЛіМ»-люстэрка

Гала-канцэрт міжнароднага конкурсу мастацтваў «Дыялог культуры» адбыўся ў канцэртнай зале «Верхні горад», перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Праект уключае мерапрыемствы, якія знаёмяць гледачоў з сусветнымі творчымі дасягненнямі вядомых аўтараў і выканаўцаў, а таксама з таленавітымі музыкантамі розных краін. У гала-канцэрте міжнароднага конкурсу мастацтваў удзельнічалі музыканты з Беларусі, Расіі і Кітая. Разам з вядомымі інструментальнымі і вакальнымі творами заходнеўрапейскай і рускай музыкі, творами беларускіх аўтараў гледачы змоглі захапіцца паэтычнасцю і маляўнічасцю вакальнай музыкі кітайскіх кампазітараў, а таксама пачуць традыцыйныя кітайскія інструменты. «Спадзяюся, «Дыялог культуры» стане не проста міжнародным конкурсам, якіх шмат, а творчым праектам, які аб'ядноўвае народы, культуры сваёй цэпльнай і душой», — зазначыла дырэктар конкурсу Алена Мароз.

Выстаўка традыцыйнага кітайскага жывапісу «Поры года ў імператарскім садзе», прымеркаваная да святкавання Новага года па кітайскім календары, адкрылася ў галерэі «Мабільная» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены мастацкія работы, скруткі і вееры, выкананыя выкладчыкамі курса кітайскага жывапісу гунбі навукова-адукацыйнага цэнтра «Яцянь» Наталлі Клепікавай і яе вучнямі. Наталля — член Маскоўскага клуба аматараў кітайскага жывапісу ў тэхніцы гунбі, навучалася ў прызных кітайскіх мастакоў Лі Сяміна і Ту Чжуня, на курсах Лі Чжэ, Гун Сюэцяня. Вучні Наталлі — мастакі-аматары Дзіяна Жолудзева, Юлія Віцень-Амас, Святлана Пятліцкая, Ала Казлова, Наталля Спаская. Прадстаўленыя работы выкананы ў стылях гунбі і магуфа. Аўтары прытрымліваюцца традыцый класічнага кітайскага жывапісу і пераасэнсоўваюць старадаўнюю манеру ў кантэксце сучаснасці, дзеляцца сваім бачаннем, інтэрпрэтацыямі, успрыманням старажытнага мастацтва. Экспазіцыя будзе працаваць да 24 лютага.

Новы раман расійскага пісьменніка Аляксея Іванова «Бронепараходы» выйдзе 24 студзеня. Кніга выдавецтва «Рипол-Классик» з'явіцца ў продажы адначасова з выходам яе лічбавай версіі ў кніжным сэрвісе «Букмейт», піша «ИТАР-ТАСС». Аўдыверсію кнігі агучыў акцёр Сяргей Буруноў. Новы раман Аляксея Іванова, вядомага чытачам па кнігах «Геаграф глобус прапіў», «Харчэблок» і «Сэрца пармы», прывячаны Расіі XX стагоддзя і распавядае аб падзеях Грамадзянскай вайны. Тэматыка — прамысловасць і рацное суднаходства. «Я разважаю аб сутнасці прагрэсу — індустрыяльнага, сацыяльнага і маральнага. Зразумела, сюжэт майго рамана паглыблены ў рэальную гісторыю, а самыя яркія падзеі гэтай гісторыі адбываліся на Волзе і Каме», — адзначыў аўтар.

Медаль імя народнага паэта Расула Гамзатава заснавалі ў Дагестане, піша «ИТАР-ТАСС». Яе будучы ўручаць за асаблівыя заслугі ў галіне культуры і мастацтва, асветы, гуманітарных навуц і літаратуры, за вялікі ўклад у вывучэнне і захаванне культурнай і гістарычнай спадчыны, развіццё і ўмацаванне культурных сувязей. Паводле слоў міністра культуры рэспублікі Зарэмы Бутаевай, у рамках святкавання 100-годдзя з дня нараджэння Расула Гамзатава афіцыйна зацверджаны фірменны стыль, а таксама прыняты федэральны і рэспубліканскі планы святкавання юбілею.

Дырэкцыя Берлінале вызначылася з фільмам адкрыцця 73-га штогадовага кінафэстывалю. Ім стане рамантычная камядзя «Дзі да мяне, дзетка» («She Came To Me») з Пітэрам Дзінклэйджам і Эн Хэтэўэй, паведамляецца на сайце форуму. Рэжысёрам стужкі выступіла Рэбека Мілер. Сюжэт расказвае пра пасяховага кампазітара Стывена (Дзінклэйдж), які знаходзіцца ў творчым крызісе і ніяк не можа дапісаць оперу. Па парадзе былой жонкі і тэрапеўта Патрышы (Хэтэўэй) ён адпраўляецца на пошукі натхнення. У фільме таксама здымаліся Марыса Тамей, Іана Куліг, Браян Д'Арсі Джэймс і іншыя. Берлінале пройдзе з 16 да 26 лютага. Конкурсная праграма будзе абвешчана пазней.

Драма «Тар» працягвае збіраць прызы ад вядучых кінакрытычных арганізацый. Услед за Нью-Ёркам і Лос-Анджэлсам фільм прызналі найлепшай стужкай года члены Нацыянальнага таварыства кінакрытыкаў ЗША (National Society of Film Critics). Карціну таксама адзначылі за найлепшую жаночую ролю (Кейт Бланшэт) і сцэнарый (Тод Філд). Сюжэт расказвае аб выдуманай дырэжорцы Лідзіі Тар, чья пасяховае кар'ера аказваецца пад пагрозай з-за старання схаваных секрэтаў мінулага. Арганізацыя таксама ўзнагародзіла двух акцёраў з фільма «Баншы Інішэрына» (Коліна Фэрэла і Кэры Кондан), гаворыцца на партале Film.ru.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫШЦЬКІ

Пра пражытае і пра новыя аспекты дзейнасці Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі распавядае старшыня аддзялення, празаік, публіцыст, драматург, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Гаўрыловіч.

— Уладзімір Мікалаевіч, на выніковым сходзе аддзялення прагучала адзначна: у 2022 годзе абласная арганізацыя працавала адказна, мэтанакіравана і творча. Што ў гэтым дапамагала?

— Магу толькі дадаць: усё, чым займаўся творцы, рабілася ў імя роднай Беларусі, у імя нашага чытача... Пісьменнікі рэгіёна сёння выступаюць не толькі як мастакі слова, але і як

Уладзімір Гаўрыловіч.

У імя сваёй Радзімы

праваднікі дзяржаўных пазіцый у галіне культуры, традыцыі, гісторыі. Іх смела можна назваць народнымі ідэолагамі, настаўнікамі-выхавальнікамі.

— **Завяршыўся Год гістарычнай памяці. З 2021 года на Гомельшчыне працягваюцца і Год класічнай літаратуры і чытання. Якія акцэнты тут рабіліся?**

— У першую чаргу ўвага ўдзялялася папулярнасці кнігі, асабліва сярод моладзі. За год абласным аддзяленнем самастойна, а таксама ў саапрацоўцы з арганізацыямі ўлады, культуры, адукацыі, партнёрамі праведзена звыш 150 мерапрыемстваў патрыятычнай тэматыкі, у тым ліку звыш 80 у перыяд падрыхтоўкі і правядзення XXIX Дня беларускага пісьменства ў Добрушы.

— **Зразумела, што многае залежыць ад актыўнасці кожнага прафесіянала...**

— Па індывідуальна-творчай дзейнасці можна засведчыць: 30 выдадзеных кніг агульным накладам 19,8 тысячы экзэмпляраў (што на ўзроўні мінулых гадоў), 1417 сустрэч пісьменнікаў з чытачамі (на 25 % болей, чым у 2020—2021 гадах). Найбольш актыўныя аўтары — Міхась Болсун, Аляксандр Калыда, Юрый Плескачэўскі. Пісьменнікі вобласці актыўна выступалі ў перыядычным друку краіны: апублікавана звыш 540 твораў, у тым ліку і буйных жанраў, паэтычных цыклаў, падборак, на розных электронных рэсурсах змешчана звыш 3,5 тысячы публікацыяў. Пра дзейнасць Гомельскага абласнога аддзялення і нашых членаў актыўна размяшчаліся інфармацыя ў штотыднёвіку «ЛіМ», за што мы ўдзячнімы супрацоўнікам выдання.

— **Пра актыўнасць і эфектыўнасць працы гомельскіх пісьменнікаў сведчаць узнагароды, якімі яны адзначаны.**

— За сваю творчую і грамадскую працу, па перамогі ў міжнародных і рэспубліканскіх конкурсах пісьменнікі вобласці атрымалі за год 135 грамад і дыпламаў, 15 аўтараў адзначаны медалямі творчых структур Беларусі, Расіі, Украіны.

— **Як адзначалася на сходзе, дзясяткі значных вынікаў было б вельмі цяжка, каб не падтрымка надзейных партнёраў і сяброў аддзялення...**

— Мы не можам спадзявацца толькі на сябе і многае робім у саапрацоўцы з партнёрамі. Так, у 2022 годзе мы актыўна працавалі з упраўленнем ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, Галоўным упраўленнем адукацыі аблвыканкама, аддзеламі адукацыі раённа-вобласці, сістэмай прафтэхдукацыі і вышэйшымі навучальнымі ўстановамі Гомельшчыны... Мы адчуліся на ўсе прапановы партнёраў і адна, звычайна, не адмаўлялі, дапамагалі ў ажыццяўленні праектаў.

— **А як ушаноўвалі памяць класікаў?**

— На працягу года на Гомельшчыне пекнаю адзначаліся юбілейныя беларускія песьняры Янкі Купалы і Якуба Коласа, 100-годдзе Міколы Гамолкі, ладзіліся

юбілейныя славянскія пісьменнікаў — у іх гонар прайшлі ўрачыстыя мітынгі, сходы, святы. Наш творчы калектыў самы актыўны ўдзел прымаў і ў фестывалі кнігі «ЧытайГОМЕЛЬ». Дарэчы, сёлета суакупна рэгіянальнага фестывалю стане і Саюз пісьменнікаў Беларусі, таму літаратурных падзей будзе больш.

— **Цікавыя і карысныя для чытачоў і пісьменнікаў традыцыйныя літаратурныя фестывалі. Якімі былі самыя значныя падзеі?**

— З 31 жніўня да 5 верасня праходзілі Міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі», IV абласны фестываль літаратуры «На зямлі Кірылы Тураўскага», V Форум моладзі літаратараў. Усяго ў іх рамках праведзена 47 літаратурных мерапрыемстваў. А самымі значымі ў грамадска-культурным і асветніцкім плане былі наступныя фестывальныя падзеі: I Міжнародны конкурс перакладаў «Сожскія берагі дружбы», міжнародны прэс-канферэнцыя і круглы стол па праблемах славянскай літаратуры і прэзентацыя беларуска-рускага перакладчыцкага праекта «Зямля — наш агульны дом. Анталогія сучаснай сусветнай паэзіі», высадка Літаратурнай алеі на Замкавай гары Мазыра, арганізацыя канцэртнага праграма ганаровага гошця фестывалю — народнага артыста Беларусі, члена СПБ Эдуарда Ханка, конкурс песеннай культуры «Беларусь мая мова і песня» і многае іншае. Час фестывалю — вельмі цяжкі перыяд для нас, але мы вельмі радуемся і самі, калі нас падтрымліваюць улады, калі чытачы, юныя і дарослыя, рады сустрэчам з пісьменнікамі. Гэта стымуе ісці наперад.

— **Па ацэнцы пісьменніцкай грамадскасці і не толькі, XXIX Дзень беларускага пісьменства быў самым цёплым і запамінальным. У гэтым ёсць і заслуга пісьменнікаў-гамельчан...**

— Аддзяленне напоўніць паказала свой твар, кожны літаратар знайшоў сваё месца ў прасторы рэспубліканскага свята, актыўна ўключыліся ў агульную размову з чытачом і аматарскай аб'яднанні, якімі кіруюць пісьменнікі-прафесіяналы. Так, за нашу працу не сорамна ні перад кім. Працавалі сумленна. Хаця грамадскай арганізацыі многае ажыццявіць самастойна было вельмі складана. Дзякуй вялікі тым, хто падтрымаў.

— **Савет абласнога аддзялення з мэтай папулярнасці творчасці класікаў і сучасных беларускіх пісьменнікаў правёў шэраг акцый і конкурсаў... Гэга ж вельмі няпроста! Якія найбольш значныя для падрастаючага пакалення?**

— Нам падаецца, што ўсе яны важныя, бо прывучаюць любіць сваю Айчыну... Можна нагадаць пра конкурсы «Захаваем свет разам!» альбо памяці Васіля Ткачова, Міколы Гамолкі. Ці «Незабыўны подзвіг. Міша Мароз». Альбо «Сэрца на далоні. Іван Шамякін».

Такія праекты-конкурсы нялёгка арганізоўваць, але яны неабходныя для развіцця пацудзі патрыятызму, любові да літаратуры і мовы ў нашай будучыні — школьнікаў.

— **Аддзяленнем арганізоўваюцца і ўрокі патрыятызму...**

— Яны, як правіла, проходили ў школах, дзіцячых садах, бібліятэках. Летась па ўзгадненні з Галоўным упраўленнем адукацыі і сумесна з абласной бібліятэкай намі была створана пазаскласная навучальная ўстанова «Школа міру, мужнасці і патрыятызму». У першых дзвюх чвэрцях настаўнікамі працавалі творцы, якія маюць педагогічную ці журналісцкую адукацыю. Тэмы ўрокаў — «Беларусь — краіна герояў», «Тую вайну нельга забыць...»,

альманахах, у СМІ. Асаблівы след у мастацкай літаратуры пакінуў Васіль Ткачоў — лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі за кнігу «Характары». Савет аддзялення прыняў рашэнне аб правядзенні гумарыстычнага конкурсу ў яго гонар, падведзены вынікі ўжо другога. У студзені 2023-га на фасадзе дома, дзе жыў творца, усталявана інфармацыйная дошка — наша ініцыятыва знайшла падтрымку ў гарвыканкаме, за што мы ўдзячны яго вобласным старшым Пятру Кірычэнку і ному кіраўніку Уладзіміру Прывалаву, а таксама кіраўніцтву заводу ліцыя і нармалля «Гомсельмаш». Паспрабуем правесці конкурс казкі ў гонар казачніка Анатоля Караленкі, які рана пайшоў з жыцця...

«Мая гісторыя Вялікай Перамогі», «Беларусь — мая зямля». Хачу адзначыць, што арганізацыя Школы — адзін з этапаў стварэння і абласнога літаратурнага аб'яднання «Слова».

— **А дзеля чаго яно ствараецца?**

— «Слова», як мы задумалі, аб'яднае ўсіх, хто піша, аматараў прыгожага пісьменства, асабліва творчую моладзь, з усёй вобласці, і, як думаецца, будзе спрыяць росту іх прафесіяналізму. Паэты і празаікі аддзялення будуць працаваць як метадысты, настаўнікі-дарадцы для творчай моладзі, а секцыі паэзіі і прозы папаўняцца за кошт таленавітых моладзых аўтараў, членаў аматарскіх аб'яднанняў і клубаў. Будуць распрацаваны цікавыя семінары. Думаецца, што мы на правільным шляху...

— **Гомельскае аддзяленне СПБ актыўна працуе і ў кірунку развіцця міжнародных творчых кантактаў...**

— Найперш, вялікае значэнне мае фармат тэлемастоў. Дзякуючы шматгадоваму ўдзелу ў міжнародных перакладчыцкіх праектах у нашым аддзяленні больш за два дзясяткі літаратараў-паэтаў дасягнулі ўзроўня прафесійных перакладчыкаў. Гэта вельмі сур'ёзны вынік! Летась споўнілася 10 гадоў супрацоўніцтва паміж гомельскімі і растоўскімі і краснадарскімі пісьменнікамі. У знак гэтага арганізатары «Славянскіх літаратурных дажыткаў» разам з расійскімі партнёрамі — актывам Міжнароднага фестывалю «Берагі дружбы» — пайшлі далей традыцыйных конкурсных заданняў для моладзі і прафесіяналаў у фармаце форуму: ажыццявілі паэтычны перакладаў твораў як вядомых, так і моладзых аўтараў з усё свету на рускую і беларускую мовы. Адзначу, што такім быў водгук беларускіх і рускіх пісьменнікаў на прапанову аб супрацоўніцтве з боку міжнароднага літаратурнага руху «Свет без ценя». Вынікам агульнай працы сталі два тамы кнігі «Зямля — наш агульны дом. Анталогія сучаснай беларускай паэзіі» на рускай і беларускай мовах. У рамках міжнароднага праекта «Берагі дружбы» выйшлі яшчэ 8 кніг перакладаў, у стварэнні якіх удзельнічалі гомельскія паэты. На беларускай мове кнігі выходзяць у Расіі! Яны выдадзены ў Растоўскай вобласці, падараны бібліятэкам нашай краіны і аўтарам-перакладчыкам. Усе арганізацыйна-творчыя моманты папярэдняга вырашаў Савет абласнога аддзялення СПБ. Тут не радуе адно: у нас няма сродкаў, каб наведваць расійскія фестывалі...

— **Вельмі балючае пытанне — сыход таленавітых творцаў. Якія ролі ў захадзе, каб памяць пра пісьменнікаў доўжылася?**

— Летась аддзяленне панесла сур'ёзныя страты. Нас назаўжды пакінулі Іван Лосікаў, Міхал Дзедавец і Васіль Ткачоў. Дзеля ўшаноўвання памяці калег публікуюцца артыкулы ў нашых

Разам з памяццю пра калег дабам пра будучыню, пра пашырэнне творчых радоў. Прыняты ў арганізацыю тры яркія празаікі і публіцысты — Уладзімір Міроненка, Наталія Шастакова і Максім Шастакоў. Спадзяёмся, падтрымалі сапраўдныя таленты.

— **На сходзе таксама быў зроблены аналіз новых мастацкіх кніг. Якія з іх можна адзначыць асобна?**

— Тут можна гаварыць пра многіх маіх калег... Але ж здзейсненае Соф'яй Шах — кніга «Дыямэная споведзь. Выянок вянкоў вянкоў санетаў» — адназначна творчае дасягненне. Яркія кнігі выйшлі і ў пераможцаў X абласнога конкурсу на саісканне прэміі імя Тураўскага. Гэта выдатная паэзія Ніны Шкляравай, цудоўная публіцыстыка Тамары Кручэнкі, шматгранная проза і паэзія для дзяцей Яўгена Калашнікава. Цудоўным адкрыццём года стала проза раманіста-непрафесіянала Жанэты Сычовай — медыка па адукацыі. Спадзяюся, што на многія пытанні сённяшняга жыцця адказвае чытанні і мая кніга «Там, дзе цячэ Пуць-рака»...

— **Што чакае абласную пісьменніцкую супольнасць у 2023 годзе?**

— Галоўнае — стварэнне высокамастацкіх твораў, сугучных нашаму жыццю і нашым рэаліям, падтрымка дзяржаўнасці Беларусі і яе канстытуцыйных норм у грамадстве. Кожны пісьменнік павінен быць прапагандыстам міру і згоды ў Беларусі. Жыць разам з народам і не падзяляць яго думы, перажыванні, не радавацца яго дасягненням — злачыства для пісьменніка. Новае гучанне набудзе Міжнародны фестываль «Славянскія літаратурныя дажыткі» — ён пройдзе ў фармаце 10 творчых аўтарскіх вечараў вядомых пісьменнікаў Беларусі, Расіі і Украіны (форум будзе прысвечаны 85-годдзю Гомельскай вобласці і 85-годдзю Анатоля Грачанікава). Пісьменніцкая арганізацыя прыняла рашэнне аб аб'ядненні на Гомельшчыне Гога сучаснай беларускай патрыятычнай літаратуры, які прыйдзе на змену Году класічнай літаратуры і чытання.

— **А ці застанецца ў пісьменніка Уладзіміра Гаўрыловіча час на працяг рамана «Па веры вашай...»?**

— Калі атрымаю божае аблашчэнне, то напісанага новага твор з ужо добра вядомым чытачу гораў. Хачу гэта зрабіць, зразумела. Але не стану загадваць. Бо кіраваць суполкай і арганізоўваць творчыя справы нялёгка. Адно радуе, што маю шмат аднадумцаў (актыў аддзялення, бібліятэкары, настаўнікі...) і іх свеочасовую падтрымку. Ведаю: нашы асветніцкія клопаты падзяляе старшыня аблвыканкама Іван Кручко, а ў асобе новага намесніка старшыні па сацыяльных пытаннях Дзмітрыя Алейнікава мы бачым надзейнага партнёра ва ўсіх творча-грамадскіх пачыненнях. Для іх, як і для нас, пісьменнікаў, няма другасных пытанняў. Ні ў чым!

Гутарыла
Валянціна КАНСТАНЦІНАВА

Жанчына-сфінкс

Канстанцыя Буйло нарадзілася 14 студзеня 1893 года. Дзе — сказаць цяжка. Доўгі час згадвалася Вільня. Аднак у колішній сталіцы Вялікага Княства Літоўскага яе толькі хрысцілі. Не адважыцеся ісціне і тое, што нарадзілася на Ашмяншчыне. Праўда, пазней з бацькамі жыла ў тамашняй вёсцы Барсуковіна. Нарадзілася ж, як мяркуюцца, у Маладзечне.

Уражанняў шмат

У Вільні хрысцілі невыпадкова. Бацька яе Антон Аляксандравіч да 1895 года працаваў конюхам у князя Гагарына. Пасля быў аб'ездчыкам. Сям'я часта пераязджала з месца на месца. Запомніла і тое характэрна, што агуляла іх жытло: «Другі, больш выразны ўспамін — гэта сасновы бор, які пачынаўся адразу за нашым домам. Маці пагнала карову да статка, а я пабегла за ёй. Яшчэ не ўзыходзіла сонца, і мне было трохі страшна бегчы ў лес. Абапал стаілі дрэвы. Злева цягнулася балота, там раслі дрэвы дробныя і было шмат моху, на якім расцілаўся журавінік — дробнеякія лісточкі на тоненькіх, як ніткі, галінках. Справа стаілі высокія чырванастволяныя сосны з шырокімі густа-зялёнымі вяршынямі. Я аслупянеў, зачараваная цудоўным відовішчам, на вяршынях усімі колерамі вясёлкі загарэлася густая раса».

Яшчэ адно месца, дзе жыла сям'я: «Сугвалды — маленькі домік ля садка з разваленым плотам і каламутнай сажалкай з карасямі. У садку раслі яблыні, грушы, слівы. Было вельмі цікава рانیць па халоднай расе выбегчы босай у сад падбіраць падалкі, збіраць сыражкі, якіх так было шмат». Пазней яны падкажуць ёй шмат якіх вершы. Сярод іх і «Ружы». Гэта — успамін аб гадах бацькавай службы ў маентку графа Буцянова-Храптовіча — Андрэявіча. Радасць ад харства прыроды. Але не па гадах сур'ёзнае разуменне — не для ўсіх.

Расла дзяўчынка ўражлівай і дапытлівай. Сямейнікі клікалі Канстася. А сяброўка Уладзі Станкевіч называла Костка. А то і пяшчотна — Костачка. Маці Костачкі Настася Францаўна мела цудоўны голас. Паслухаць яе спець у касцёле людзі прыязджалі здалёк. Дома ж стварыла сямейны хор. Спевакім у ім былі ўсе: сама, муж, дзеці Стася, Эдзік, Іна, Віця. Канешне ж, не абыходзілася і без Кастусі. Дзяўчынка і да ведаў была ахвочая. Чытаць навучылася ў шэсць гадоў. Гэтаму шмат паспрыяў бацька.

Паводле яе сведчання, «быў бунтар і агітэст. Ён заўсёды падкрэсліваў свае адмоўныя адносіны да Бога, рэлігіі, ксяндзоў і папоў... Ён быў рэвалюцыйна настроены, свядомы грамадзянін і ўсімі сіламі душы ненавідзеў панюў і чыноўнікаў. Гэтую нянавіць да прыгняталнікаў народа ён перадаў і ўсім сваім дзесям». Але і кнігу Антон Буйло любіў. Не абыдзены талентам, майстраваў музычныя інструменты. Рабіў і чучалы звяроў, птушак.

Сціпласць падвяла

Нягледзячы на пастаянныя пераезды, Антон Аляксандравіч сабраў прыстойную хатнюю бібліятэчку. Была ў ёй «Дудка беларуская» Мачэя Бурачка. З задавальненнем перачытваў паэму «Тарас на Парнасе». Нібыта асабіста быў знаёмы і з Багушэвічам. Трапляючы па справах у іншыя маенткі ці ў горад, браў што-небудзь пачытаць у знаёмых. Аднойчы ж вярнуўся дахаты не толькі з кнігамі, але і з газетай:

— Глядзіце, дзеткі, наша...

— Наша? — пацалуса некалькі здзіўленых галасоў. — Чаму наша?

— А таму, што той мойвай, якую заклікае берагчы Мацей Бурачок, напісана, — патлумачыў ён. — Называецца «Наша ніва».

Газета пайшла па руках. Кастусі асабіста спадабаліся вершы Янкі Купалы

Канстанцыя Буйло.

і Якуба Коласа. І самай захацелася што-небудзь напісаць. Так з'явіўся першы яе няхітры вершык «Лес». Пасля напісала яшчэ некалькі.

Брат Эдуард прапанаваў паслаць іх у «Нашу ніву». Аднак Кастуся чамусьці спалохалася і адмовілася. Тады ён сказаў, што пашле вершы пад сваім імем. З такой прапановай яна згадзілася.

Атрымаўшы нумар за 27 лютага 1909 года, на адной са старонак са здзіўленнем і радасцю ўбачылі верш «Хвоя». Унізе стаяла: «Э. Буйло. Андрэявіч, Ашм. п.». У тым жа 1909 годзе былі апублікаваны і іншыя дасланыя яе братам вершы: «Салавейка», «Хаўтуры», «Звон». У наступным — «На чужыне». Па-ранейшаму яны былі падпісаны «Э. Буйло». Але ў «Першым беларускім календары «Нашай нівы» на 1910 год аўтарства верша «Лес» пазначана К. Буйло. Як і твораў «Вясной», «Мне сніўся сон», «Дзяўчына», «У бяссонную ноч», «Курган», надрукаваных у «Нашай ніве» ў 1910 годзе. Кастуся нарашце зразумела, што хопіць гуляць у хованкі.

Яе сціпласць доўга ўводзіла ў зман далейшыя беларускія літэратуры. Яны былі ўпаўнены, што паэт Э. Буйло быў у сапраўднасці, аднак загінуў у Першую сусветную вайну.

Ты — буслянка, а я — Янка

Першым увагу на творчасць маладой паэтэсы звярнуў Янка Купала. Яшчэ не знаёмы з ёю асабіста, у 1910 годзе прысвяціў ёй верш «Мая думка». У твора падзаглавак «Ахвярую Канстанцыі Буйло».

Сустрэліся яны ў тым жа 1910 годзе. Прыехаўшы ў Вільню, Кастуся завітала да Уладкі. Тая падахоўціла яе схадзіць у «Нашу ніву». Аднак і без прапановы паспяхалася б у рэдакцыю. Знаходзіцца ў Вільні і не пабачыць там — недаравальна. Ды яшчэ быў змешчаны Купалаў верш «Мая думка», прысвечаны ёй.

Чаканы дом, у якім месцілася рэдакцыя. Там яе сустрэлі прыхільна. Зразумела, асабіста яе цікавіў Янка Купала.

Аднак спачатку Іван Дамінікавіч не выказаў вялікага інтарэсу да нечаканых наведвальніц. Хоць, хутчэй, не падаваў выгляд. Толькі пасля таго, як усё пасмяялася з дасціпнай эпіграмы Максіма Багдановіча на яго, узіяўся знаёміцца з Кастусяй.

Свае уражання ад сустрэчы пазней яна перадала ў артыкуле-ўспаміне «Вялікая дружба»: «У гэты час нехта заду, узрушыў мяне за плечы, павярнуў да сябе. Я падняла вочы на даволі высокага, сталага хлапца з хударлявым тварам і праніклівымі, глыбокімі сінімі вачыма. Ён уважліва глядзеў на мяне, быццам вывучаючы. — Ты, мусіць, Буйлянка, — сказаў ён. — Ну, а я — Купала,

дык давай знаёміцца. І ён пацалаваў мяне. Гэта было так не падобна на ўсё тое, да чаго я прывыкла, але разам з тым усё было зроблена з такой сардэчнасцю, што я нават не здзівілася».

На настаўніцкіх курсах у Вільні кваравала разам з Уладкай. Яны часта наведваліся ў рэдакцыю «Нашай нівы». Сустрэкаліся з Іванам Дамінікавічам. Вынік гэтых сустрэч — жаніцтва Купалы са Станкевіч. І працяг сяброўства з Буйло. Пераехаўшы ў Пецярбург, цікавіўся, «як ідуць выдавецкія справы, раіўся па справах выдання і выказаў свае думкі аб вершах, якія яму падабаліся». Але быў патрабавальным. Прызнаваўся: «Прышлеш шыттак вершаў, пераглядаю іх з цікавасцю, бо сярод звычайных, больш-менш харошых, часам блісне такі сапраўдны алмаз, што прыемна робіцца на душу».

Янка Купала і падахоўціў яе сабраць найлепшыя вершы для выдання першай кнігі. Сама наўрад ці адважылася б на гэта. Ставілася да сваёй творчасці крытычна. Можна, і празмерна. Ужо ў сталым узросце прызнавалася: «Я не зусім верыла гэтым словам, адносічы іх да жадання вялікага майстра слова падтрымаць у маладога аўтара веру ў сябе, каб дапамагчы яму працаваць далей».

Аднак вялікія спадзяванні ўскладаў на яе і Максім Багдановіч. У 1911 годзе ён пісаў у артыкуле «Глыбы і слаі»: «Канстанцыя Буйло абяцае развіцця ў праўдзівы асабісты талент». Праз два гады пацвердзіў свае меркаванні: «Гладка, як і раней, пісала Канстанцыя Буйло».

Першая яе кніга «Курганная кветка» выйшла ў 1914 годзе пад рэдакцыяй Купалы ў Віленскім выдавецтве Марціна Кухты. Вокладку аформіў мастак Язэп Драздовіч. Выяву жанчыны-сфінкса размясціў, відаць, не без падказкі Купалы. Іван Дамінікавіч так тлумачыў гэта ёй: «Ты жанчына і ты сфінкс. Ты пакуль што загадка для іншых, ды, мусіць, і для самой сябе. Пышына шапка вакол галавы сфінкса — гэта твае мары, твае фантазіі». Аднак верш «Курганная кветка» ў кнігу не ўвайшоў. Ён напісаны ў тым жа 1914 годзе, калі кніга ўжо была гадова. А шкада, што запаніўся.

Лепш турма, чым голад

Абставіны не надта спрыялі і ёй самой. Пасля заканчэння курсаў працавала настаўніцай на Лідчыне. Па рэкамендацыі Купалы загадвала кнігарняй у Полацку. Ужо была замужам. Ішла Першая сусветная вайна. Калі з'явілася пагроза нямецкай акупацыі, пакінула Беларусь.

Пасяліліся ў Падмаскоўі. 11 лютага 1917 года ў сям'і нарадзіўся сын. Жэнем назвала. Аднак радасць амрохчылася. Яе бацька, даведваючыся пра з'яўленне ўнука, захацеў пабачыць яго. Але ў дарозе захварэў на запаленне лёгкіх. Урачы яго не ўратавалі. Галоўныя нягоды напаткалі пазней.

У пачатку 1933 года мужа арыштавалі. Калі не засталася ні скарынкі хлеба, адважылася на смелы крок. Запісала на прыем да следчага. Адбыўся цуд, няйначай. Следчы патэлефанаваў на завод. Не толькі ад свайго імя, але і ад імя Галоўнага палітычнага ўпраўлення. Назваўшы яе прозвішча, загадаў аднавіць на працы. Хутка прызначылі і загадчыцай склада. Яшчэ пазней загадала складала на базе лабараторнага абсталявання. Так і працавала да выхаду на пенсію.

Па-ранейшаму амаль не друкавалася. Ужо не толькі таму, што мала пісала. Жонка «ворага народа» амаль не магла прабіцца на старонкі газет і часопісаў. Ды і саму не ўсё задавальняла. І раптам 28 верасня 1940 года газета «Літэратура і мастацтва» вымціла артыкул І. Ляндраса «Забытая паэтэса». Аўтар сказаў нямаю ўхвальныя слоў аб творчасці Канстанцыі Антонаўны. Прапанаваў Дзержаўнаму выдавецтву БССР выпусціць кнігу яе вершаў. Купала праслаў ёй выразку з гэтым артыкулам. Прасіў яка магу хутчэй сабраць найлепшыя творы і выслать яму.

Але зборнік так і не ўбачыў свет. Творы, падрыхтаваныя да друку, згарэлі ў Мінску ў пачатку фашысцкай акупацыі. Відаць, сярод іх былі не толькі копіі вершаў, але і арыгіналы.

Радасць і роспач

Яе вершы падабаліся і беларускім пісьменнікам, якія бывалі ў Маскве. Вельмі ўзрадавалася, калі Уладзіслава Францаўна пазнаёміла з Кузьмой Чорным. Ён перапытаў:

— Канстанцыя Буйлянка? Твае вершы чытаў. Ведаю, люблю.

Гэтае «Буйлянка» ўсцешыла. Пасля Купалы яе ніхто так не называў. Не менш ўзрадавала, што аўтарытэтыя пісьменнікі цікавіліся яе творчасцю. Што гэта так, пацвердзіў і прыем у Саюз пісьменнікаў БССР.

Сабраліся ў гасцініцы «Москва». Старшынстваваў Міхась Лынькоў. Сакратаром гэтага незвычайнага пасяджэння быў Пятрусь Броўка. Прагаласавалі аднадушна. Пятрусь Усцінавіч, віншуючы, сказаў, што яна атрымае харчовыя карткі. Яшчэ большы клопат і ўвагу да сябе адчувала з боку Саюза пісьменнікаў паліца вайны. А прыехаўшы на першы паліцьяненны з'езд літаратараў, здзівілася, што верш «Люблю» даўно стаў улюбёнай у народзе песняй. Пераканалі ў гэтым Янка Брыль, Ніна Тарас, Піліп Пестрак. Калі зайшла да іх у пакой, яны дружна заспявалі: «Люблю наш край — старонку гэта...» Адам Русак з вялікім задавальненнем падгрываў на скрыпцы.

А паліца вайны ў беларускай эмігранцкай прэсе загучалі абвінавачванні, што савецкія ўлады загубілі талент Канстанцыі Буйло. Каб не было непатрэбнага шуму, у 1950 годзе ў Мінску выдалі яе другую кнігу — «Світанне». Пасля выйшлі «На адноўленай зямлі» (1961), «Май» (1965), «Роднаму краю» (1973), «Вясной» (1984).

Жыццёвыя nelaды, канешне, пасвалі настроі. Ды яе лірычная гераіня па-ранейшаму засталася маладая душой. Прагнула каханна, шчасця, застаючыся даверлівай у сваіх пацучыцях:

*Ты мяне сягоння не будзі,
Хай мне сон прысніцца сіні, сіні...
Плыць хачу у пругкай мора плыні,
Свежы холад цела каб студзіў —
Каб свяціла сонца так, як летам
У Кактэбелі свяціла нам,
Каб ізноў адчула я ўсё ўэта,
Каб зчула ў душы паэта
У поўны голас спеўная струна...*

А верш пісаўся, калі ёй было — нават не верыцца! — семдзесят чатыры гады.

Спеўная струна адкрытай душы

Не стала Канстанцыі Буйло 4 чэрвеня 1986 года. Урну з яе прахам прывезлі ў вёску Вішнева Валожынскага раёна ў 1989 годзе.

У паэтэсы Ніны Тарас ёсць кніга «У тапаліную замець». Некалі Ніна Міхайлаўна падырала яе сваёй старэйшай сяброўцы. У аўтаграфіе абыграны два радкі з яе дарэвалюцыйных вершаў:

«Дарагой маёй Канстанцыі Буйло.

*«Палявая кветка» —
«Колас адзінокі»...
Друг ты мой харошы,
Друг ты мой далёкі.
Не завяла кветка,
Колас не зламаўся —
У народзе песняй
Вечнаю застаўся...*

Вечная песня Канстанцыі Буйло — найперш верш «Люблю». Але беларускімі кампазітарамі пакладзены на музыку і некаторыя іншыя творы Канстанцыі Антонаўны. Ды і ўсе найлепшыя старонкі яе паэзіі гучаць як спеўная струна адкрытай душы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вельмі дзіўныя справы ў беларускай вёсцы

У фантастыцы ёсць свае «архетыпы» — сюжэты, якія раз-пораз паўтараюцца ў розных варыяцыях і нязменна краюцца чытача. Адзін з іх — сямейства героя-зямляніна з іншاپланецянінам. Па гэтай мадэлі пабудаваны шэраг класічных фантастычных твораў, і не толькі літаратурных. Прыгадаем суветна вядомыя і па сёння любімыя падлеткавыя кінастужкі «Іншاپланецянін» (1982, рэж. Стывен Спілберг) ці «Палёт навігатора» (1986, рэж. Рэндал Клейзер). А таксама папулярны сіткам «Альф» (1986, рэж. Пол Фаска).

На гэты ж архетып абапіраецца і сюжэт дзіцячай фантастычнай аповесці «Эрпіды на планеце Зямля» вядомага беларускага пісьменніка Паўла Місько. Дзеянне аповесці разгортваецца ў звычайнай беларускай вёсцы недзе ў канцы 1970-х — пачатку 1980-х гг., да з'яўлення мабільных тэлефонаў і сучаснай камп'ютарызацыі, што ўжо само па сабе сёння выглядае экзатычна. Адрознівае адназначыць, што апошнім часам назіраецца сапраўдная мода на 1980-я. Найбольш яскравы прыклад названай тэндэнцыі — папулярны амерыканскі серыял «Вельмі дзіўныя справы» (праект братоў Дафераў, распачаты ў 2016 г.).

Атрымалася так, што ў творы Паўла Місько спала некалькі тэндэнцый, якія выглядаюць надзвычай актуальнымі і, можна спадзявацца, павіны паспрыяць поспеху яго ў сучасных юных чытачоў.

Галоўны герой аповесці хлопчык Ваня Гардзеў знаёміцца з іншاپланецянінам, які прыляцеў на зямлю на апарце, падобным да метэарыта. Іншاپланецянін вядомы як Эрпід — не жывая істота, а робот, ды і слова «Эрпід» не імя, а абрэвіятура: «электронны робот-палілот ізалюванага дзеяння». Сама назва падкрэслівае здольнасць апарата ведаць мноства чалавечых мов. Менавіта праз мову, праз гаворку ці тэлепатычнае счытанне думак Эрпіды вучаюцца чалавечыя.

Аб тым, што Эрпід тэлепат, Ваня даведваецца амаль адразу пасля знаёмства з роботам. Паказальна, што іншاپланецянін можа не проста абмяняцца думкамі з суразмоўцам, але і загрузаць у мозг чалавека розную інфармацыю, прычым на адлегласці і без згоды самога чалавека. Гэтым беларускі Эрпід нагадвае іншاپланецяніна з кінастужкі «Палёт навігатора», які пацярпеў крушэнне на Зямлі і, каб мець магчымасць вярнуцца дадому, запісаў зорныя карты і свой маршрут у мозг хлопчыка, які быў поблізу ў момант катастрофы.

Адрознівае адначасна і савецкі пракат стужка «Палёт навігатора» трапіла толькі ў студзені 1990 года, у той час як аповесць Паўла Місько выйшла кнігай у выдавецтве «Юнацтва» ў 1987-м. Такім чынам, гаворка ідзе не пра запазванне, а пра агульную атмасферу 1980-х гадоў, у якой нараджаліся ўсе вобразы іншاپланецяніна з прыведзеных вышэй твораў.

Праз свае тэлепатычныя здольнасці іншاپланецянін гасці ўносіць поўны хаос у жыццё сям'і Гардзеў і іх аднавяскоўцаў, але, зразумела, заканчваецца ўсё добра.

У творы Місько шмат гумару, і гэта не толькі камічныя сітуацыі. Многія смешныя моманты звязаны з тым, што Эрпіды не разумеюць вобразнага маўлення, а герой, асабліва цэнтральны персанаж Ваня, размаўляючы, ужываючы вялікую колькасць фразеалагізмаў, прыказак і прымавак. Мова твора надзвычай багатая,

па ім літаральна можна знаёміцца з выключнай разнастайнасцю і прыгажосцю беларускай гаворкі, з дасціпнасцю і народным гумарам, які яна здольна перадаваць адной трапіна ўжытай фразой ці нават адным дарэчным словам.

У цэлым і акрамя жартоўных момантаў мова твора, несумненна, узабагаціць слоўнікавы запас юных чытачоў. А чытанне больш даросламу нагадае пра тэст Цьюрынга. Бо здольнасць разумець пераносны сэнс і разнастайныя слоўныя канструкцыі з непрамым значэннем выразна адрознівае ў творы мову людзей ад мовы разумнай машыны Эрпіды. «Як вы там вывучалі зямныя мовы, што не можаце разумець такіх простых выразаў?» — здзіўляецца Ваня, чарговы раз не знайшоўшы паразумнення са сваім іншاپланецяніным суразмоўцам.

Эрпід не добрая, прыхільная да людзей істота, як бывае часцей за ўсё ў дзіцячай фантастыцы. Ён у цэлым да людзей прыхільны, але лічыць, што сам лепш за іх ведае, што таму ці іншаму зямляніну патрэбна, і гатовы чалавеку гэта падарыць, прычым без запыту апошняга і абсалютна нечакана. Наладзіўшы стасункі з Ванем, Эрпід пачынае дагаджаць і яму. А Вані зусім не падабаецца такое ўмяшанне ў яго жыццё і жыццё яго сямейнікаў!

Дарэчы, падобны матыў юны аматар фантастыкі сустрае, калі падраце, у класічным апавяданні Айзэка Азімава «Хлус!», якое выйшла яшчэ ў 1941 г. Там работ таксама мае тэлепатычныя здольнасці і таксама імкнецца дагаджаць людзям, з якімі стасуецца. Ён карыстаецца пры гэтым Законам рэабілітацыі — забаронай для робата шкодзіць чалавеку сваімі дзеяннямі ці бяздзейнасцю. Дарэчы, само апавяданне стала класічным менавіта таму, што якраз у ім Азімаў упершыню сфармуляваў Першы закон рэабілітацыі.

У Эрпідаў такіх законаў няма, яны проста імкнунца ашчаслівіць чалавека, не спытаўшы папярэдне яго згоды: «На нашай планеце нічыёму дазволу не пытаюцца, каб рабіць добрае адзін аднаму. Проста ўдоўліваем тое, што больш непакоіць чалавека, і памагаем». Бывае так, што ў прышэльцэў гэта атрымліваецца, так спойнілася даўняй марэ Двайнога Гардзея, дзядулі галоўнага героя. У той жа час некалькі персанажаў пацярпелі і нават трапілі ў лякарню праз эксперыменты іншاپланецяніна.

З дзялогаў паміж Эрпідам і Ванем мы даведваемся пра жыццё на роднай планеце прышэльца. Многае тут выглядае незвычайна для зямляніна. Пачынаючы з таго, што планета існуе ў сістэме двух сонцаў. Эрпід расказвае: «У нас няма ночы. Адно сонца заходзіць, другое ўсходзіць». І заканчваючы тым, што разумныя жывыя істоты з гэтай планеты — не людзі. Больш за тое, яны бліжэй да зямных раслін: «Энергію нашы людзі засвойваюць непасрэдна ад сонца, ад яго праменняў», — апавядае Эрпід.

І тут, у апісанні іншاپланецяніна разумна-расліннага сацыуму, мы сустракаем яшчэ нямаля нечаканых

літаратурных паралеляў. Напрыклад, нечым планета, адкуль прыбыў Эрпід, няўлоўна нагадвае «Цудоўны новы свет» Олдаса Хакслі, дзе людзі вырошчваліся штучна, ад самага пачатку прыстасаваныя да ўмоў, у якіх ім даводзіцца працаваць. Штучна ж вырошчваюць і разумныя істоты на планеце Эрпідаў. І ім таксама надаюць патрэбныя якасці.

А месцамі планета Эрпідаў нагадвае і свет Джорджа Оруэла з рамана «1984»: «Усе хацелі, усе думкі кантралююцца. Зялёнчыкі хочучы толькі тое, што патрэбна для ўсіх, для нашай цывілізацыі», — тлумачыць Вані Эрпід.

Такое мастацкае пераасэнсаванне пэўных ідэй — асаблівы талент. Тым больш — пераасэнсаванне іх для дзіцячага твора. І мы бачым, што Павел Місько быў надзелены ім у поўнай меры.

На самай справе прастора аповесці багатая не толькі на літаратурныя алюзіі, зразумелы юнаму ці даросламу чытачу. Традыцыя беларускай савецкай фантастыкі для дзяцей прадугледжвала імкненне аўтараў не толькі забаўляць юнага чытача, але і зацікавіць яго пэўнымі навуковымі фактамі і ўзабагаціць новымі ведамі. Першы дзіцячы фантастычны твор у беларускай літаратуры — «Чалавек ідзе!» Янкі Маўра — задумваўся і пісаўся з навучальнай мэтай, каб пазнаёміць дзяцей з сутнасцю эвалюцыі і асноўнымі вест-

камі па палеанталогіі, геаграфіі, біялогіі, нават псіхалогіі. Ёсць і ў Місько навуковыя весткі, але падаюцца яны мімаходам у дзялогах персанажаў, не загавольваючы рух сюжэта. Напрыклад, Ваня ў адной са сцэн разважае пра фотасінтэз: «У нас таксама, Лёна казаў, расліны засвойваюць энергію сонца і ўсякія прадукты, рэчывы робяць, запасаюць. Фотасінтэз называецца, ці што... Мы гэтага яшчэ не праходзілі...» Але прыгодніцкі элемент у творы яна пераўтварае ў навуковы.

У аповесці ўздымаюцца і іншыя актуальныя сёння тэмы. Праз вельмі абаяльны, харызматычны вобраз дзядулі галоўнага героя ўводзіцца тэма гістарычнай памяці аб падзеях Вялікай Айчыннай вайны. Герой разважае пра экалогію, пра любоў да роднага краю і яго прыроды.

Асабліва кранальнымі выглядаюць звычайныя побытавыя рэчы, апісанне жыцця простага вясковага сям'і. Пісьменнік выкарыстоўвае рэалістычны метад паказу фонавых падзей і апісанняў, што надае твору большай праўдападобнасці і псіхалагічнай праўдзівасці.

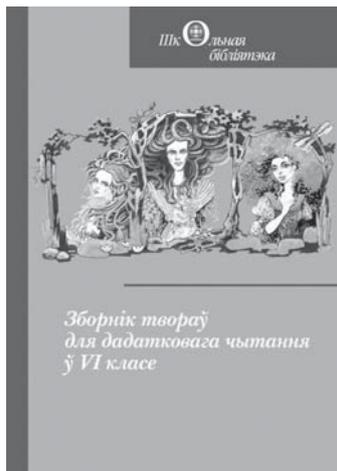
Аповесць «Эрпіды на планеце Зямля» Паўла Місько з тых твораў, якія не страчваюць актуальнасць вельмі доўгі час і падаюцца аднолькава цікавымі і дзеям, і нават унукам сваіх першых чытачоў. Бо ў ім мы бачым і захапляльны сюжэт, і цікавых персанажаў, і добры гумар. Адначасова падзеі твора і думкі дзеючых асоб даюць чытачу глебу для разваг над сур'ёзнымі пытаннямі — ад экалогіі да псіхалогіі чалавека і яго стасункаў у сацыюме.

Марыя ШАМЯКІНА

Падштурхнуць да разваг

Чарговым томам папоўніцца добра вядомая ў краіне «Школьныя бібліятэка». Гэтым разам кніга носіць назву «Зборнік твораў для дадатковага чытання ў VI класе». Тыраж — 23 119 экзэмпляраў. Адрознівае ад іншых кніг, якія выйшлі ў свет у Выдавецкім доме «Звязда» па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыйна-Рэспублікі Беларусі, трапіць ва ўсе агульнаадукацыйныя школы краіны. У вучняў і іх настаўнікаў з'явіцца добрая магчымасць убачыць творы, вартыя ўвагі, у адным томе.

Дзесяць сярэдняга школьнага ўзросту адраславныя кніга-квэст Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Ключ ад Вялікай Каштоўнасці», аповесць Янкі Маўра «У краіне райскай птушкі», апавяданне Васіля Віткі «Трывога ў Ельнічах», апавяданне Івана Пташнікава «Арчыбал», апавяданне народнага пісьменніка Беларусі Якуба Коласа «Купальскія светлякі» (з кнігі «Казкі жыцця»),

Зборнік твораў для дадатковага чытання ў VI класе

казка Генадзя Аўласенкі «Чаму Дукары такую назву маюць» (з кнігі «Таямніцы назваў»), паэма Святланы Быкавай

«Легенда Заслаўя». Укладальнік зборніка — Наталля Шчарбакова.

Варта заўважыць, што творы Кацярыны Хадасевіч-Лісавой і Генадзя Аўласенкі яшчэ толькі з'явіліся ў друку — выйшлі ў аўтарскіх кнігах у 2020 і 2022 гадах (дарэчы, таксама ў Выдавецкім доме «Звязда») і ўжо паспелі займець чытацкую ўвагу, сталі прадметам уважлівага разгляду крытыкаў і настаўнікаў.

Тэматыка ўключаных у зборнік апавяданняў, казак, аповесці і паэмы даволі разнастайная. І знаёмства з імі прынясе юнаму чытачу асаблівую асалоду. А, можа быць, і падштурхне да адкрыцця іншых твораў прадстаўленых у кнізе пісьменнікаў. Напрыклад, апошнім часам пабачылі свет кнігі дзіцячай пісьменніцы Кацярыны Хадасевіч-Лісавой — «Жахліччык пра трох сяброў і прывід з хутара. Жахліччык пра жудасную ноч і чатырох сябровак», «Таямніца зачараванага балота», «Канікулы з прыгодамі, альбо Зваротны візіт Зорнічка да хлопчыка Стасіка», «Казкі свайго даўніны», «Загадка прынцэсы Агнэсы» і іншыя.

Генадзь Аўласенка працягвае работу над тапанімічнымі казкамі, якія звязаны з Міншчыннай і іншымі рэгіёнамі краіны.

З'яўленне новай кнігі ў серыі «Школьныя бібліятэка» падштурхоўвае і да наступных разваг. Чаму б творы Янкі Маўра, Васіля Віткі (хаця б невялікім накладам) не выдаць у Зборнах твораў? Некалі выходзіў чатырохтомны Збор твораў Янкі Маўра. Яго нават у букнінстычных крамах сёння не знайсці. Такія зборы паспрыялі б лепей разгледзець, што ж зроблена ў літаратуры для дзяцей вялікімі і цікавымі пісьменнікамі, аўтарамі, чые аповесці, апавяданні чытаюць самыя розныя пакаленні доўгі працяглы адрэзак часу. Нагадаем, што прыгодніцкая аповесць Янкі Маўра займелі папулярнасць яшчэ ў 1920-я гады. Першую сваю навукова-фантастычную аповесць «Чалавек ідзе» класік беларускай дзіцячай літаратуры надрукаваў у часопісе «Беларускі піянер» у 1925 годзе. Аповесць «У краіне райскай птушкі» прыйшла да чытача ў 1926-м...

Раман СЭРВАЧ

З фізіка ў лірыка

Восенню 2022 года ўбачыла свет новая кніга Зоі Наваенкі «Сюрпрыз для класнага»: апавяданні, гісторыі, замалёўкі як на рускай, так і на беларускай мове.

Сучасная літаратура ўсё часцей грунтуецца на фактах, на спраўдзенасці. Усё менш чытача цікавіць выдумка. Мы стаміліся ад усеагульнай віртуальнасці. Жыццё і так кароткае. Апрача матэрыяльных каштоўнасцей, у ім ёсць шчасце паўсядзённых адкрыццяў, кахання, сяброўства. Мы ўсё больш цікавімся сучаснымі, канкрэтнымі гісторыямі рэальных людзей.

Скрат калісьці скажаў: «Напішы так, каб я цябе ўбачыў!» Вось такія творы і піша Зоі Наваенка, жадаючы, каб яе ўбачылі.

Бяру новую кнігу ў рукі, і ў галаве праносіцца ўспаміны аб першым знаёмстве з аўтарам. У верасні 2004 года сямейная пара Наваенкаў пераехала жыць у гарадскі пасёлак Падсвілле Глыбоцкага раёна. З першых дзён на новым месцы Зоі Максімаўна і Юрый Сямёнавіч сталі пастаяннымі і актыўнымі чытачамі бібліятэкі. Амаль пры кожным наведванні Зоі Максімаўна зачытвала вершы. Мяне зацікавіла, хто аўтар гэтых твораў? Аказалася — яна. Таксама я даведлася, што Зоі Максімаўна шмат гадоў працавала ў школе настаўніцай. Мовы і літаратуры? Не, хіміі і біялогіі! Яна заўсёды з цеплынёй успамінае сваіх вучняў. Пра выдатныя поспехі на педагагічнай ніве сведчаць шматлікія граматы і рэспубліканскага, абласнога, раённага ўзроўняў, званне «Выдатнік народнай асветы БССР». Шмат гадоў узначалвала Глыбоцкае раённае метадычнае аб'яднанне настаўнікаў хіміі і біялогіі.

Як жа так атрымалася, што выкладчык дакладных навук піша лірычныя вершы, апавяданні? Адказ прасты: усе мы родам з дзяцінства.

Нарадзілася Зоі Максімаўна ў Віцебску, праз пяць гадоў зазнала ўсе жахі вайны. І з тае пары ёй сняцца жудасныя каляровыя сны: як бацька Максім Іосіфавіч Гапееў у 1941 годзе пайшоў на фронт і не вярнуўся, маці Сафія Вікенцьеўна з трыма маленькімі дзеткамі пакутавала ўсе гады акупацыі... Нялёгкім было жыццё сям'і і ў пасляваенныя гады ў разбураным Віцебску. Але ў параненай душы Зоі Максімаўнай жыў і ўмацоўваўся дадзены Богам талент.

Яшчэ ў школьныя гады маленькая Зоі наведвала гурток літаратурнага чытання ў ДOME п'янераў, дзе заняты праводзілі артысты Віцебскага абласнога тэатра.

Настаўнік рускай мовы і літаратуры ўжо тады заўважыў літаратурны здольнасці вучаніцы і на адным з заняткаў сказаў вучням, што сярод іх — будучы пісьменнік (пра гэты выпадак Зоі Максімаўна напісала апавяданне «Помста»).

На жаль, мары аб паступленні ў літаратурны інстытут у Маскву не суджана было ажыццявіцца... Выбар быў зроблены на карысць хіміка-біялагічнага факультэта Віцебскага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава. Зоі Максімаўна не толькі паспяхова вучылася, але і знаходзіла час для свайго любімага захаплення.

Праз ўсе жыццё пранесла любоў да мастацкага слова і не змяніла дзіцячым марам. Нягледзячы на занятасць у школе і дома, чытала мастацкую літаратуру, пісала, друкавала вершы, артыкулы, апавяданні.

Зыходам на пенсію з'явілася больш вольнага часу. І тут дзіцячыя мары прысвяціць сябе літаратуры спраўдзіліся.

Першая кніга «Детство в тумане войны» (аповесць) выйшла ў 2012 годзе. Яе высока ацанілі пісьменнікі Уладзімір Ліпскі, Тамара Краснова-Гусачанка, Алесь Жыгуноў і шматлікія прыхільнікі мастацкага слова. За першай з'явіліся паэтычны зборнік «Эхо» і кніга апавяданняў «Вот такая любовь». Праз пяць гадоў пабачыў свет зборнік апавяданняў «Хожение за счастьем».

Больш чым дзясятак вершаў Зоі Наваенкі пакладзены на музыку. Актыўна супрацоўнічае з былой калегай па школе, цудоўнай вакалісткай, самадзейным кампазітарам Ганнай Шаколай. Дзякуючы ёй, усё часцей гучаць у раёне

вальсы: «Глыбоцкія матывы», «Віцебскі раманс», «Падсвільскі вальс»; танга «Умчалась молодость», «Возвращение домой» і іншыя.

У 2019 годзе Зоі Максімаўна пазнаёмілася з Валынцінай Доўнар, супрацоўніцай газеты «Звязда». Даведалася, што ў выданні ёсць рубрыка «Алэ, народ на провадзе!», у якой чытачы дзеляцца цікавымі гісторыямі («вясёлымі і праўдзівымі») са свайго жыцця, а таксама з жыцця сяброў і знаёмых. У рубрыцы надрукавана 35 артыкулаў Зоі Наваенкі. У 2020 годзе яна атрымала дыплом ад газеты «Звязда» за найлепшую гісторыю. Зоі Максімаўна тэлефанавалі знаёмыя, сябры, былыя вучні і калегі з просьбай пісаць больш і больш...

Захацелася сабраць матэрыял і выдаць асобнай кнігай. Так з'явіўся «Сюрпрыз для класнага», які складаецца з дзвюх частак: адна — гісторыі і замалёўкі на беларускай мове, а другая — апавяданні (у тым ліку пра вайну) на рускай мове.

Зоі Наваенка піша простыя і добрыя апавяданні, не палохае і не павучае свайго чытача. Яна проста распавядае аб канкрэтных сітуацыях, якія дзавольно рабіць уласныя высновы, прымушаюць па-новаму зірнуць на вечныя каштоўнасці ў сучасным грамадстве, зразумець, пераасэнсаваць. Яркі і шчыра піша аўтар пра сілу спраўднага кахання.

«Сюрпрыз для класнага» — гэта ўжо пятая ўласная кніга Зоі Наваенкі.

Кажуць, марам уласіва збывацца. Дзіцячыя мары Зоі Наваенкі здзейсніліся, няхай праз шмат гадоў. У 2021 годзе яе прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Наталля АУЛАСЕВІЧ

Пяць гадоў маўчання

«Байкальскі сонцаварот» — апошняя частка міфічнай рускамоўнай трылогіі байкальскі прыгод ад вядомай дзіцячай пісьменніцы Ірыны Карнаухавай. Месца падзей — мис Хэбай — самая паўночная кропка байкальскай выспы Альхон, які наведвае хлопчык Сцяпан разам з сям'ёй.

Ірына Карнаухава — аўтар больш за 20 кніг для дзяцей і дарослых. Нязменны кіраўнік клуба «Жывіца», які сабраў паэту і музыкантаў у Мінскім абласным цэнтры народнай творчасці. Удалаліца звання «Курскі салавей» і ганаровага медала Беларускага фонду міру. Актыўна супрацоўнічае літаратарка і з выдавецтвамі.

На пачатку года ў Выдавецкім доме «Звязда» выйшла кніга «Байкальскі сонцаварот». Ілюстрацыі стварыла Алеся Яновіч. Мастацка выдатна зразумела задачу. Кніга прызначана дзецям сярэдняга школьнага ўзросту. Таму і малюнк павінны быць адмысловыя.

Калі разглядаеш ілюстрацыі ў кнізе, складваецца ўражанне, што бачыш перад сабой скрыншоты з даўно забытай камп'ютарнай гульні з нулявых. Немагчыма ўспомніць назву гульні альбо студыі, якая яе рабіла. Толькі атмасфера сутыкнення з цікавай гісторыяй і афунеруна ў чароўны новы свет. Эфект непаўторны.

Як адзначаюць шматлікія крытыкі, пісьменніца Ірына Карнаухава здольна прастай мовай распавесці аб вечных каштоўнасцях — шчырасці, любові, сяброўстве, дабрны, чалавечай годнасці, справядлівасці. Не стала выключэннем і кніга «Байкальскі сонцаварот».

Сама пісьменніца прызнавалася, што штуршком да пачатку літаратурнай дзейнасці для яе стала нараджэнне ўнукаў. Таму нездарма з'яўляецца вобраз бабці, якая прыязджае да Сцяпана і Сафіі з далёкай Беларусі ва Усходнюю Сібір, дзе знаходзіцца возера Байкал. На фоне малюнічых краявідаў Іркуцкай вобласці і Рэспублікі Бурація адбываюцца шчырыя і чалавечыя размовы з унукамі.

Вез перабольшвання, «Байкальскі сонцаварот» — кніга-экскурсія. Ірына Карнаухава скрупулёзна і адказна падыходзіць да факталагічнай часткі кнігі. Так, мис Хэбай (з бурацкай — клык) — спраўдны геаграфічны аб'ект на выспе Альхон (з бурацкай — невялікі лес). Звяртае ўвагу аўтар і на рэдкіх жывёл і расліны — эндэмікаў байкальскай экасістэмы.

Байкал — не проста самае глыбокае возера ў свеце, а месца жыхарства мноства плямён, энергетычны цэнтр і месца сілы бурацкага народа. Упершыню возера пад назвай «Бэйхай» згадваецца ў 110 годзе да нашай эры ў кітайскіх пісьмоўных крыніцах. З таго часу вадаём з чыстай прэснай вадою стаў культываваным і таямнічым месцам, поўным легенд і паданняў.

Пра возера пісалі і захапляліся яго краявідамі падарожнік Курбат Іваноў, рэлігійны дзеяч, пратапоп Авакум, пісьменнік Антон Чэхаў.

Самыя вядомыя легенды, звязаныя з Байкалам, падкрэсліваюць яго ўзаемасувязь з рэкамі, якія ўпадаюць у возера, — Селенга, Ангара, Баргузін. Так, па адной з іх, у Байкала-бацькі было 336 сыноў-рэк і адна дачка Ангара. Тая закахалася ў Енісея і стала выносіць воды ў бок каханага, каб злучыцца з ім.

Да ачалавечвання сліннага возера звяртаецца і Ірына Карнаухава. Толькі не прама, а праз жывёл-ахоўнікаў, якія з'яўляюцца перад Сцяпанам у выглядзе падводных цмокаў. Яны — стварэнні касмічнай цывілізацыі, якая распалася на блакітнай планеце Гуато-Вененія. З'явіліся цмокі-ахоўнікі не проста так, а праз экалагічныя праблемы Байкала. З сярэдзіны мінулага стагоддзя востра стаіць пытанне захавання непаўторных флары і фаўны мясцовасці.

Акрамя тэмы беражлівага стаўлення да прыроды, бабуля Сцяпана і Сафіі ўздымае і праблему ўзаемаадносін паміж людзьмі. А гадоўны сродак стварэння адносінаў — мова. Сталая жанчыне невывносна чуць з вуснаў унука словы нахшталт «ситуэвіна», «блин» і іншае. На яе думку, мова павінна адлюстроўваць унутраны свет чалавека, падкрэсліваць яго і напаяць цеплынёй душы ўсё навакол. Станоўчым прыкладам для бабці з'яўляецца японскі народ. Нібыта ў нейкі момант жыхары японскага архіпелага адмовіліся выкарыстоўваць слова «не», і ад таго людзі сталі жыць да ста гадоў. Аднак у японцаў гэта даўняе традыцыя, якая носіць іншы характар, і замест слова «не» яны могуць выкарыстаць маўчанне, ігнараванне і згоду без выканання.

Варта ўвагі і думка аўтара пра каштоўнасць слоў. «Калі б людзі змоўклі на пяць гадоў, то пасля гэтага да размовы ўсе паставіліся б інакш», — кажа бабуля ўнукам. Сучасныя людзі прывыклі да бясконцых размоў, ліставанняў, інфармацыі. Такая плынь не дае розуму расслабіцца і адчуць жыццё, якое адбываецца тут і зараз.

Новая кніга Ірыны Карнаухавай «Байкальскі сонцаварот» цалкам адпавядае сваёй назве. Напоўненая святлом сямейнай сустрэчы, яна раскрывае для беларускіх чытачоў невядомыя і загадкавыя старонкі гісторыі старажытнага возера Байкал.

Валынцін САЛОМА

Вольга САВАСЦЮК

* * *

Часта мроіцца тая палянка,
Дзе сябровак стаіць карагод.
Ёлка ў горадзе — паланянка,
І не ведае свой радавод.

Ёлка ў горадзе — чужаніца,
Чужаніцай нялёгка быць.
А яна сапраўднай царыцай
Сярод ліп і каштанаў стаіць.

Гарадскія ландышы

Яе магла б зусім я не прыкмеціць,
Ды лёгенька кранула за рукаў.
— Купі, дачушка, ландышаў букецік.
Глядзі, які прыгожы. Не завяў.

Адкуль ей знаць, што я не гарадская
І выпадкова ў горадзе чужым.
А сарамлівы ландыш расцвітае
Парой вясновай у двары мам.

— Купі, — бабуля працягнула кветкі, —
Сама я вельмі ландышы люблю.
— Купі, паглядзіш, будуць рады дзеткі,
Я ж на кавалак хлеба зараблю.

Пасля мае дарожныя суседзі
З усмейкай ціхай паглядалі ўсе:
Дзівачка нейкая, у вёску едзе
І гарадскія ландышы вязе.

Прадаецца дом

Недзе за блакітным далягядам,
Дзе рака згубіла берагі,
Прадаецца дом з харошымі садам,
Мне чужы і нечым дарагі.

Са старонкі выцвілай газеты,
Праз аб'явы сціпльва радкі
Бачу невялікі домік гэты,
Сад, што збег з пагорка да ракі.

Адхадзіў там гаспадар увішны,
Адслужыў карміцельчы-зямлі.
Без яго ўжо яблыні і вішні
Туманом бялюткім адцвілі.

Без яго і на зыходзе лета
Яблыкі суцішацца ў траве.
Прадаецца дом. Ды памяць гэта
Тут на кожнай сцэжачцы жыве.

Вяртанне

Я спяшаю да вёсачкі той,
Дзе маленства маё праляцела.
Дзе акацыі чарадой
На бальшак выглядаюць нясмела.
Я іччаслівая ў вёску іду
Бо спяшаю сюды без прынкуі.
У сваю я ішла Слабаду,
А прыйшла — у Вялікія Лукі.
І цяпер запавольваю крок.
Бачу вёска мая пастарэла:
Гэту хату вартуе замок,
Тая вунь ад агню пацярпела.

А далей толькі квецень садоў,
Хаты з'ехалі з гаспадарамі.
І для многіх дарога дамоў
Застаецца балочымі снамі.
Болей на карце я ўжо не знайду
Сваю вёсачку Слабаду.

Кошык

Добры кошык сплёў калісьці тата.
Вечарам зімовым, часам вольным,
Калі спраў было не так багата,
Працаваў з ахвотай, ды навольна.

Заплятаў старанна правадошкі
На падрыхтаваную аснову.
З часам каляровыя радочкі
Разам склаліся у кошык новы.

З ім хадзілі ў лес мы на суніцы,
Ведаў ён грыбоў чароўны пах,
Быў не раз на лузе ў касавіцу,
Лавіў зоркі з неба на начах...

Бацька болей не адчыніць дзверы.
Не сціхае боль ад гэтай страты.
Стаіць кошык на акне майі кватэры.
Ён напамінае мне пра тату.

Раіка БАРАВІКОВА

Памяці мужа

Снягі яшчэ ў сакавіку сьвілі,
бурляць на лугавінах голых воды,
і мрою я — імкнецца да зямлі
таемных далячынаў лёгкі водар.

Ты там, ты там — у зоркавых палях,
яны наўсцяж цябе ў зіхоткіх росах.
Туды праляжа мой апошні шлях,
не размінуцца толькі б у нябёсах.

Ты пасміхнешся ясна ў чуйным сне,
не пасміхайся,

на Зямлі ўсё тлумна —
балюча, жорстка, горка, легкадумна,
леші пашкадуі, маркотную, мяне.

Браткі

Засушаныя браткі з любоватой
бярэ, як пацалунак лета ў рамку.
Яны сінечай поўняцца такой,
нібы ў нябёсах адчынілі брамку...

А побач птушка кружыцца: ціў-ціў,
і ў ціўканні яе — перасцярога:
ці мне ўжо нехта брамку адчыніў,
ці пойдзе снег суцэльнаю аблогай?

Тужлівасць

Успомніла ўсё да дэталяй,
прывялае квецені пах...
Здалося, што ў нейкім квартале
факстрот загучаў у дварах.

Наш дворык — пусты. Агароджа.
Гляджу праз ажурны метал,
пайшла б да той музыкі можа,
каб ведала, дзе той квартал?

Было ж і такое калісьці,
і мы танцавалі факстрот...
З дрэў падае, падае лісце,
згарбаціўся слуп ля варот.

І гэтак, як я, хтось няўцешны,
хто боль свой нічым не суняў,
ля аркі ў адзежыне смешнай
бяздомнае корміць ічання.

Хутар

Хрысціне Лялько

Шмат купіні і, мажліва, быў ставок,
які залез тады за адвячорак.
У небе разгараўся россыт зорак
і хутар выплываў, як астравок.

Хрысціна пасміхнулася: «Глядзі,
назой не зачатыся за калодку...»
Праз час там намалюе нехта котку
з пазнакаю таемнай: Хадзюкі.

Сядзіба... летні дзень

Да малюнка Напалеона Орды

А вецер сёння, як і я, ў засадзе.
Ціхуткі дзень. Ліецца з неба спёка.
Яна адна прагульваецца ў садзе,
што стала мрояй для мяне далёкай.

Сабраўшыся ў няблізкую дарогу,
турботы ўсе свае адклаў на ранне.
Хаваюся ў густым калючым глогу
і хочацца спяваць мне пра каханне.

Краявід са стракозамі

Набавіўшыся ў сонечных лугах,
імкнуча да Друці стракозы з гуляў,
дзе між бяроз у белых фартухах
пісаў пейзаж Бяльніцкі-Біруля.

Даўно растуць тут новыя бярозы,
яны хутчэй, як грацыі на балях...
Але нязменна пырахоць стракозы,
дурэючы на хуткапільных хвалях.

Мне добра крочыць без гнятлівай млосці,
пазоркамі ісі, то раптам — нізам,
і марыць, як калісьці ў маладосці,
і чуць, як вечнасьць дыхае паблізу...

Станіслаў ВАЛОДЗКА

Беларускім касманаўтам

Зямлю дарагу пакінуць надоўга
І мужным мужчынам нялёгка да слёз.
Змяла іх чакала ў нябёсы дарога,
Пасланая Бомам, такі ўжо быў лёс.

Калі ён аднойчы іх, слаўных, паклікаў,
І ім станавіўся бліжэйшы Сусвет,
З трывогай, з надзеяй, з любоўю вялікай
Ім родныя вочы глядзелі ўслед.

Пасланцы Айчыны і ў высах там снілі
Бацькоўскую хату, дзяцінства пару.
У касмічных прасторах да сэрца тулілі
Лісточак кляновы — сваю Беларусь.

Бязважжасць лягчэй пераносіць было ім
Як спёку з біклагай крынічнай вады:
Ад класікаў важнага роднага слова
Падмогу, апірышча мелі заўжды.

Героі яны, з неба зор не хапалі, —
Вялікаю працай свой скарб здабылі,
Нашчадкам сваім добрым прыкладам
сталі
Як, любячы неба, быць соллю зямлі.

І сёння ёсць хлопчыкі ў нашай краіне, —
Адчуваю яны прыцягненне нябёс.
Сусвету вандрункі, будзе і імі
Наш люд ганарыцца, — пасланы ім лёс.

На Яблычны Спас

1
На Яблычны Спас мне прысніўся наш сад,
Што гэтакі святу таксама быў рад.
Збіраюся разам з матуляй пайсіці
Ў касцёл
свайго саду дары асвяціць...

Прачнуўся на золку і ўсё ўспамінаў
Як сад мяне голлем туліў-абдымаў.
Папінка, ранетка і белы наліў
Ласункамі лепшымі ў свеце былі.

Нячаста я маці даводзіў да слёз, —
З братамі, на сад гэты глядзячы, рос.
Калі ж я вяртаўся з далёкіх дарог,
Нацешыцца нашай сустрачай не мог.

Нібы мой ахоўнік, і ноччу — ў акне
Ён сны навяваў каляровыя мне...

Зноў шэпт яго — вецёр праз годы данёс.
І яблычкам знічка мне ўпала з нябёс...

2
На Яблычны Спас я спаткаўся з табой,
І ў сэрцы на скрытцы зайграла любоў!
Сцяжынка да саду твайго падвяла —
Ўсмійнуўшыся, яблык ты мне падала.

Мы елі яго, быццам з Евай Адам.
Іблыкам ладу ён бачыўся нам...
Таму створд святаў вялікіх

у нас
Не меней чароўнае — Яблычны Спас.

3
Зноў падручнік школьны прыгадаю.
Там — Мічурын, працы свайі рад...
Кожны з нас садоўнік — даглядае
Спадчыныны зямной любові сад.

Кожнаму нам трэба век старацца,
Сцюжам загубіць яго не даць —
Колькі год ні стукне нам знянацку,
Быццам важкіх яблыкаў аб дах...

Аб зайздрасці

Бывае зайздрасць белая, як снег,
Альбо як у маёвым садзе квецень.
Даводзілася зведаць яе й мне,
Вандруючы на гэтым белым свеце.

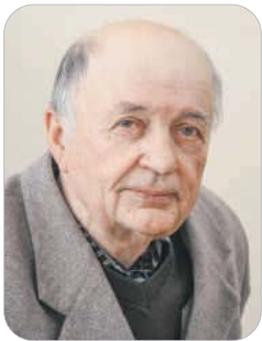
Аж слёзы выступалі на вачах —
Так поспехам кагосьці захапляўся.
Адчуўшы зайздрасць белую падчас,
Настойлівей да мары ісіці стараўся.

І бачыў сваю будучыню яснай,
Шчыруючы.
І рад таму нямама,
Што й сёння зайздрасць белая ў мяне
Ад пилу часу шэраю не стала.

А то ж, бывае, можа й пачарнецць!
Калі ж такое здарыцца ў кагосьці,
З ім не хачу ніякай справы мець:
Няіччаснаму, яму не паіздросціш...

Фота Кастуся Дробова.

Казімір КАМЕЙША

Агонь у лесе зусім не той, які б'вае на берэзе, у двары, не кажучы ўжо пра агонь у печы. Агонь вечаровы заўсёды не падобны на агонь ранішні і дзённы. Гэта толькі людзі прануць нейкага падабенства ва ўсім ды шукаюць і знаходзяць яго, а ў прыродзе нідзе нічога падобнага не існуе. Усё, што ствараюць Бог ды прырода, творыцца толькі ў адзіным экзэмпляры. Але гаворка мая пра агонь. Ведаю, што моцна сядзіць у маёй душы вогнепаклоннік. Гэта не прызнанне нейкага даўняга культу, а проста нешта невытлумачальнае, якое заўсёды карціць разгадка. Вечаровы агонь у лясным густым цемрыве заўсёды будзіць у душы маёй нейкія патаемныя цыганскія вандруныя струны, і тады добра думаецца пра ўсё далёкае: і пра тое, што ўжо было, і пра тое, што яшчэ можа быць...

Нават у сваіх вачах выглядаў я дзіваком, калі задумаў паўтарыць адзін начны агонь, які мне падаравалі некалі ў Нясвіжы. Тады мы заехалі ў высокі бор, зусім блізка ад Дзераўной. Прыхінулі да гучэўніку машыну, а потым пры камлях самых высокіх хвой запалілі той агонь. Хораша і рамантычна глядзець на п'янілыя прсыядкі полымя па рагацінках галін, вельмі загадкавы ашчэр галавешак. Жывыя ўсмешкі вуглёў малююць у вачах такіх казачных відовішчы. І ўсё гэта тут жа адразу і назаўсёды знікае ў цемры. І ўсё яно распальвае такіх адчайных, нават рызыкаўных думкі... Не, там, за Нясвіжам, было ўсё зусім інакшым. Дзіўна, усё часам так непажадана паўтараецца ў вершах, а ў жыцці — аніколі...

***

Памятаю, як смяяліся мы некалі, працятаўшы, што Нёман бярэ шэфства над Прыпяццю. Але чаго смяяцца, калі вядомы часопіс узяўшы дапамагчы вялікай рацэ?! Не ведаю нават, чым закончылася тое шэфства, але ж рака не перасохла, цячэ і сёння праз нашы беларускія абсягі. Думаю, не адзін з нашых літаратурных часопісаў не адмовіўся б, каб шэфства нехта ўзяў і над ім. Хай бы нават рака — над часопісам... Што, скажыце, дрэннага ў тым, калі нехта некаму ў нечым дапамагае? Ды з гэтага ж у далёкай-далёкай даўнасці і пачыналася ўсё. Як шмат чаго добрага мы забылі, згубілі і незваротна страцілі! Хто сёння згадвае тую ж славетную таліку, якая так шчыра яднала люд зямлі нашай? Але наконт незваротнасці я, напэўна, перабольшваю. Усё добрае, захачушы, можна заўсёды вярнуць у сваю прастору і час.

У вачах маёй памяці часта мільгаюць яшчэ нядаўнія кадры, калі горад браў шэфства над вёскай. Ведаю, як нялёгка было выпхнуць з наседжанага месца ў гарадской установе нейкага там пана ці пані ў неспрытальны, надта празічаны вясковы вырай. І беглі адразу нашы дарагія шэфы да ўрачоў па нейкія даведкі, і самыя неверагодныя прычыны выдумвалі, каб толькі «сачкануць», не паехаць, а часам, паехаўшы, і збегчы, ці, па-іншаму, даць дзёру. Але затое з якой радасцю сустракала вёска сваіх гарадскіх гасцей-шэфай. Брыгадзір добра ведаў, што яго бульба не застаецца зімаваць у градках. Вясковая прадаўшчыца была ўпэўнена, што яе

гандлёвы план будзе абавязкова перавыкананы. Вясковыя паненкі нават спадзяваліся на добрае гарадское замужжа. Таму ніхто нават не здзівіўся, калі адзін з нашых паэтаў вяртаўся па шлях шэфскага выраю з вясковай жонкай. Дзіцячыя воклічы «шэфы прыехалі» мне і сёння нагадваюць воклічы з майго дзяцінства «Кіно прыехала! Кіно прыехала!». Гэтак віталі некалі так званыя кінаперасоўкі. Успамінам нашым не патрэбна ніякае шэфства. Яны вяртаюць часта наша далёкае ўжо ў новай, всеялейшай апрацоўцы і абгортцы. Ды і нагадваюць пра тое, што селянін і ў сучаснай гарадской душы яшчэ не знік. На кліч зямлі ён усё яшчэ адгукнецца, хай часам і неахвотна.

***

Пра перакладчыкаў са слоўнікамаў я ўжо неаднойчы пісаў, пісалі і да мяне. Чытач, напэўна, чуў і памятае, як у некага канюшына са стракатлівымі конікамі ў ёй ператвараецца ў канюшню з коньмі, толькі тыя ўжо не стракочуць, а ржучы. Здзівіў крыху мой новы знаёмы, які слова «абыякавы» пераклаў гэтак — «лишь-быкавоый». Шую то ён шляхам быццам і правільным, узяўшы за аснову рускае «лишь бы как».

***

Дарога, якую летам злёгка падталі, пасля мокрай зімы зноў была пабіта хітраватымі ямамі, запоўненымі цёмнай, з вясёлкавымі налёгамі мазуту, вадой. Бухалі па ёй коламі, правальваючыся да самых вясюль, машыны. Лаяліся шафёры. Самі ж яны пабілі і паямлілі тую дарогу, самі і назву ёй прыдумалі — Ямайка. Гэта з іх лексікі...

***

— Жыццё прабягае. Што ты сабе думаеш? — ушчувае старэйшая маладзейшая.

— Прабягае і тое, што я сабе думаю, — мужна адказвае той.

***

Бацька гэтага вучня ведаў толькі адно граматычнае правіла: «Як чуюцца — так і пішацца». І калі яны ўдвух завялілі ў школу аспрэчваць чарговую сынаву двойку, пачалі з гэтага самага правіла. Настаўнік выслухаў усё спакойна, а потым і сказаў:

— Але ж тут усё залежыць, як тое, што чуюцца, прамаўляецца, ды і ад таго, як яно чуюцца.

Бацька вучня пакрыўдзіўся. Ён зраўнеў, што настаўнік намякае на яго небездакорнае вымаўленне. Той шапялявіў.

***

Старажытныя галы (рымская назва кельтаў), што сямлілі і жылі сярод лясцоў і пушчаў, не вельмі даяралі зорам і прыдумалі свой лясны гараскоп. Пераканалі яны і мяне, ляснога, што кожны чалавек мае ў лесе свайго суднаведніка ў выглядзе таго або іншага дрэва. Ва ўсім падобны мы паміж сабой і лёсам, і характарам, і ў росце і векаванні ўсе нібы круўнае. Дык воль сабыста я, народжаны ў пачатку снежня, у тым гальскім гараскопе лічуся грабам, а жыву зусім не кепска са жнівеньскім кедром. Баюся толькі аднаго: каб астралогія, якая даўно пасварылася з астраноміяй, была памярковаўнай у адносінах да лясной прыроды.

Граб жа, як вядома, расце побач з дубам, але ў маіх пушчанскіх мясцінах яго няма. Драўніна граба, як і дуба, цвёрдая, цяжкая. А я — мяккі. Душа ў мяне мяккая, як маміна плюшайка. Ствол у граба рабрысты, кара гладкая, срэбна-шэрая. На музычныя

інструменты яго драўніна не прыдатная. А калі гарыць — цяпло дае добрае. Адчуў гэта падчас паляўнічых начных вогнішчаў.

Але і цікава расце гэтае круўнае дрэва майго гараскопу. Да пяці гадоў расце вельмі марудна, кустападобна, а потым рост паскараецца (як і ў дуба), у трыццаць-сорак гадоў зноў замаруджаецца, а ў дзевяноста рост прыпыняецца. Толькі ў гарэнні я падобны да граба... Штосьці тут не тое...

Усё маё скажа вам, што ў пушчы сваёй я жыву зусім па іншым лясным гараскопе. Уяўляю сябе толькі клёнам, які жыве ў добрай згодзе з ёлкай, хвойяй і бярозай. Вясковая хата мая ўся з хвой ды бярозы, вугламі ўрасла ў кляны, якія пасадзіў яшчэ мой бацька. Вясной спяшаюся з горада, каб не праспаць самы балзямны смак кляновіка і бярозавіка. А па нізе двара свайго я калісьці пасадзіў доўгі радок хвой і елак — праз адну, елка ды хвоя. Цяпер яны разрасліся ў вялікую роўную сцяну. Чужыя людзі здзіўляюцца: «Як цікава растуць у вас дрэвы!» Тлумачу вершам:

Той радок з ялін і хвой,

У суладдзі клёнаў,

І хавае смутак мой

За сцяной ялёнай.

Рады роднае вярце,

Што дамоў мяне вяртае.

Хай шуміць, для ўсіх расце,

Сам сябе няхай чытае.

Самы дарагі для мяне радок — напісаны разам з пушчай. Па радку, па самым нізе, як па кнізе, чытаецца ўсё лёгка і адразу запамінаецца.

***

Акцёр прызнаўся, як ён «унутры» плакаў, калі іграў ролю немца, які падпальвае сялянскую хату. Хата гарэла, трашчэла, шугала і плакала полымем, а ў яго на твары было, падказанае рэжысёрам, адчуванне сваёй пераможнасці. Паказаць бы на экране той яго ўнутраны плач — во было б уражанне! На жаль, тое, што «ўнутры», у кіно паказваюць рэдка.

***

Жывучы ў гэтым свеце, чалавек заўсёды мусіць пачувацца вучнем. А вучыцца, школіцца ён не толькі ў сабе падобных, якімі запоўнены сам гэты свет. Найлепшы настаўнік для чалавека — прырода, якая з ім і вакол яго, якая і разам з маці і нарадзіла яго. Зладжанасці і працавітасці добра вучыцца ў пчол, вернасці — у птушак, нястомнасці — у мурашоў, мужнасці і цярдлівасці — у ляснога зверу. Усё жывое і ўсё, што прагне жыцця, здатнае і вучыць таму, што называецца жыццём.

Прырода не можа абыцца чалавеку ніякіх вучоных ступеняў, гэта не яе праграмы, аднак, заўважыўшы ў тваёй асобе свайго абаронцу, яна не пашкадуе самага галоўнага, што трэба чалавеку, — жыццёвай мудрасці.

***

Калі батанічны кругляд паэта надта розніцца з бязмежным абсягам самой прыроды — гэта яшчэ не надта вялікая ядка. Які гэта прыбор можа меркаваць аб тым круглядзе? Ніякая афтальмологія не можа саборнічаць з вастрынёй паэтычнага бачання. Нічым скончалася калісьці спроба прымірыць фізікаў з лірыкамі. І беды, і правілы, і прыёмы ў кожнага свае...

***

Конь не зразумее, што, выскубаночы свой цень на траве ў двары, ён выскуб свой профіль. Фатаграфу заставалася

толькі пстрыкнуць затворам — і атрымаўся малюнак, варты зайдзрасці. Якое гэта таленавітае ўменне — бачыць там, дзе іншыя нічога не бачаць, ці бачаць толькі нейкую пустату або пляму.

***

У мяне быў сябра, якога я паважаў больш за ўсіх сваіх сяброў за тое, што ва ўсім ён ведаў сваю добрую меру. Не цярэў ён таго, чаго бывае занадта. З сабой ён заўсёды насіў невялічкую кніжку-запісавачку, куды занатоўваў свае самыя любімыя песні, з яе і спяваў часта на нейкіх сустрэчах ці застоллях-прыстоллях. Вельмі любіў Ясеніна і ў гэтым не мог узбіцца на кніжку яго твораў. Адночы я паабцаў яму падарыць ладнаваты том геніяльнага паэта. «Не-не, тома мне не трэба, — узмаліўся ён. — Мне Ясеніна многа не трэба. Тады я перастаю яго любіць. Мне б вось столькі, з гэты мой спеўнічак. Але каб самае-самае». І мне нават спадабалася і не здзівіла тая яго сціплая просьба. Ёсць у свайго праўда меры. Яе амаль ніколі не бывае ў самых паэтаў.

***

У шаснаццаць гадоў Аркадзь Куляшоў выдаў ужо свой першы зборнік вершаў «Росквіт памілі». І адразу ж пачаўся росквіт яго заэмлі і таленту. Сёння першыя паэтычныя зборнікі выдаюць і ў шэсцьдзесят гадоў, а то і пазней. А крытыкі апраўдваюць гэта так: «Вось як пасталела наша паэзія!»

***

Кажуць, пра самае інтымнае чалавечы павінны ведаць толькі двое — ён і яна. Як жа быць тады з інтымнай лірыкай? І ці смеласць гэта, калі радкі паэта выбягаюць са спальні «без трусікаў»? Тэма для дыскусіі!..

***

Стары меліяратар дае інтэрв'ю маладому карэспандэнту. Згадвае, як асудзілі балога, як усё пачыналася, як спрамлялі рэкі, ператвараючы іх у травяністыя каналы.

— Многа вады з таго часу ўцякло... — падбадзёрвае яго карэспандэнт.

— Ды яна ўся ўцякла. Нават у калодзежы маім не засталася ні кроплі, — адказвае герой-меліяратар. І хлопец адразу суне ў кішню свой сучасны дыктафончык.

***

Вярнуўся я пасля трохгадовай службы ў войску ў цывільным касцюме, але яшчэ доўга пачуваў сябе абсалдачым, баўся нават неазапшленага гузіка ці апліка. І часта, седзячы ў вечаровы сябрэне паэтаў згадваў нашы вечаровыя маршыраванні па вайсковым пляцы пад гукі бадзёрай песні. Кожны спяваў сваё, было нават нейкае спаборнічанне, хто каго пераспявае. У нас быў добры запявала, і мы амаль заўсёды пакідалі пляч, пераспяваючы астатніх. Тут жа, за сталом, многія намагаліся перагаварыць, перакрычаць адзін аднаго. Праўда, у прыстнасці старэйшых паэтаў паводзілі сябе цішэй. Паважалі ці баяліся Антона Бялевіча. Той, калі бачыў, што хлапцоў не туды заносіць, спыняў выскачак сваім грозным:

— Цішэй, жаўтарыцікі! Расчэбяталіся. Буду гаварыць я, старэйшы!

Слухалі, хоць тое, што прыгадваў паэт, часта многа разоў паўтаралася.

***

Бедны пісьменнік не той, у якога малы ганарары ці няма іх зусім, а той, у якога няма чаго сказаць свайму чытачу.

Працяглы перыяд жыцця звязваў мяне з прафесарам Анатолям Тарасавічам Федаруком. Сустрэўся і пазнаёміўся з навукоўцам падчас падрыхтоўкі і правядзення навуковай канферэнцыі «Садова-паркавае мастацтва Беларусі: прырода і людзі, гісторыя і сучаснасць», якая праводзілася ў 2000 годзе сумесна з навуковай лабараторыяй рэгіянальнай культуры ГрДУ імя Янкі Купалы. У супрацоўніцтве з ёй рыхтавалі канферэнцыю, правядзенне якой запланавана было, у тым ліку, у сценах школы-гімназіі № 30 (цяпер гімназія № 1 імя акадэміка Я. Ф. Карскага г. Гродна).

Анатолий Федарук.

Гімназія знаходзіцца на ўскраіне Румлёўскага парку, які ўяўляе сабой рэшткі былой шляхецкай сядзібы XIX ст. і была «лагернага месца», якім тэрыторыя была з канца XIX да другой паловы XX стагоддзя. У той час парк ужо меў статус помніка прыроды. Менавіта гэты абставіны сталі падставай звярнуцца да Анатоля Федарука, якога я асабіста тады не ведаў. Меў толькі яго кнігу «Садова-паркавае мастацтва Беларусі». Не згадаю цяпер, дзе знайшоў яго тэлефон. Пэўна, у Вольгі Валярыянаўны Адорскай, спецыяліста Гродзенскага абласнога ўпраўлення прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя, якая кантактавала з ім. На маё запрашэнне на канферэнцыю Анатолю Тарасавічу адгукнуўся ахвотна. Папрасіў толькі, каб быў дыяпраектар для дэманстрацыі слайдаў з выявамі паркаў Беларусі. Пасяджанне праходзіла ў 121 кабінце гімназіі — тады класным пакоі (цяпер там музей Я. Ф. Карскага). Выступленне Анатоля Федарука было самым доўгім і захапляльным. Гэта была феэрычная чарада ўражанняў ад шматлікіх (больш за 200) слайдаў з выявамі розных аб'ектаў садова-паркавай спадчыны краіны. Ніхто такое ніколі не бачыў.

Потым была экскурсія для ўдзельнікаў канферэнцыі па Румлёўскім парку. Распавядалі пра Румлёва мы, але атрымалася, што даведваліся больш самі ад Анатоля Тарасавіча: пра планіроўку, асаблівасці флоры, гаспадароў-шляхціцаў Румлёўскага маёнтка. Даведаліся і пра ўзрост кляновай алеі, якую А. Т. Федарук датаваў 20-мі гг. XIX ст., аб баскетах, інтрадучэнтах парку.

Сустрэча на канферэнцыі пачала пачатак нашаму з Анатолям Тарасавічам знаёмству. Да тэмы Румлёва мы звярталіся яшчэ неаднойчы. Нейкія пытанні задаваў ён, калі пісаў кнігу «Старыя сядзібы Гродзеншчыны», а ў 2011 годзе, падчас рэалізацыі праекта добраўпарадкавання Румлёўскага парку, мы звярнуліся да Анатоля Тарасавіча з прапановай даць уласную ацэнку парку. І атрымалі адказ, у якім былі і наступныя радкі: «Парк у Румлёво отнесится к числу лучших пейзажных парков Гродненщины. Несмотря на потери и разрушения, в нем в общих чертах достаточно хорошо просматриваются композиционно-стилевые приёмы, выражены основные планировочные оси, места видовых точек...»

У 2003 годзе Анатолю Федаруку быў з дачкой Наталляй у Гродне. Абое працавалі ў НГАБ, у бібліятэцы рэдкай кнігі ГДГАМ. Шмат гулялі па горадзе. Мне неаднаразова пашчасціла сустрэцца і пагутарыць з гэтай выдатнай парай — бацькам і дачкой.

З тымі шпандарамі па горадзе звязаны эпізод, калі Анатолю Тарасавічу выказаў слухуню (і гэта пацвердзіў час) крытыку добраўпарадкавання берагоў ручая Юрдычка. Па схіле яго правага берага былі шчыльна пасаджаны разнастайныя расліны, часам вельмі экзатычнага выгляду. Было лета, усё цвіло і выглядала быццам бы нядрэнна. Але Анатолю Тарасавічу з горыччу заўважыў, што гэтыя расліны праіснуюць адзін сезон і загінуць, таму што, па-першае,

пасаджаны занадта шчыльна і перашкаджаюць адна адной, а па-другое, проста не вельмі прыстасаваны да мясцовасці.

Улетку 2004-га атрымалася паўдзельнічаць у палывой «вылазцы» з Анатолям Федаруком. Гэта стала магчымым дзякуючы дапамозе Аляксандра Ільіча Кроя, краязнаўцы і настаўніка гімназіі. На яго машыне мы паехалі ў вёскі Котра, Мігова, Коматава. Падчас гэтага палывага даследавання, якое ажыццяўляў Федарук, мы сталі сведкамі эрудыцыі і вопыту, якія ён спакойна, добрамысліва і з прыкметным уласным захапленнем ад пейзажаў дэманстраваў. Анатолю Тарасавічу ў вёсцы Котра па дэзь заўважных прыкметах расліннасці — дрэў, кустоў,

месцы, куды паказваў прафесар, быў кальцавы прыпынак аўтобуса, і нішто не нагадвала аб сядзібе. Тым не менш, пералічваючы яшчэ шэраг ускосных прыкмет, Анатолю Тарасавічу даволі доказаў давець, што тут знаходзіўся цэнтр сядзібнага комплексу.

Адночы, падчас нашых вандровак па рэчышчы ракі Ласасянкі — раёна былаго Кунсштатта (запланаванага горада Майстроў) часоў А. Тызенгаўза, даследчык звярнуў увагу на невялікія парасткі бэзу, а таксама нейкія травяністыя расліны і адзначыў, што тут раней былі двары, прычым зможных гаспадароў: гэтыя расліны былі менавіта ў такіх дварах, патлумачыў Анатолю Тарасавічу. І далей ішоў шэраг прыкладаў з розных садова-паркавых месцаў краіны.

Здоўжнасць «чытаць» змененую прастору

падрусту — змог убачыць сляды планіроўкі былой сядзібы. Ён натуральным чынам «чытаў» змененую амаль цалкам прастору населенага пункта і бачыў зусім іншыя дэталі ўшчэнт знішчанага садова-паркавага комплексу.

Падчас гэтай паездкі Аляксандр Крой паказаў нам свае родныя мясціны і іх славунасці: Царкву ў гонар Праабражэння Гасподняга ў Коматаве, знакі старадаўніх могілак. Расказаў пра адпачынак у Мігове акадэміка Е. Ф. Карскага.

Наступная падобная «вылазка» была зноў на аўтамабілі Аляксандра Кроя, падчас чарговага візіту Анатоля Федарука ў Гродна. Было гэта ў 2006 ці 2007 годзе. Мы адправіліся ў вёску Гарны Гродзенскага раёна, у наднёманскія мясціны, якія належалі ў свой час прадстаўнікам роду Брыянаў дэ Лясі. Анатолю Тарасавічу тады абышоў усю алею, якая засталася ад маёнтка Гарны, палічыў яе крокамі, сфатаграфавалі з розных бакоў. Потым зафіксаваў на камеру сцены былых стайняў. І прыемна здзівіў нас (мы тады яшчэ не прывыклі да такіх імправізавааных адкрыццяў навукоўцы) узнауленнем дэталі таго, што было на месцы цяперашніх сажалкі і вакольнага хмызняку. На гэтым «востраве» пасярод поля даследчык заўважыў месца былаго палацавага дома і дзвюх (!) сажалак. Пацвярджэннем слоў Анатоля Тарасавіча стаў апавед мясцовага жыхара, які іх і помніў. І пацвердзіў не толькі факт існавання пабудовы, але і даволі дэталёва апісаў. Гэтае апісанне супадала з тымі словамі, якія мы толькі што чулі ад навукоўцы.

Неаднойчы Анатолю Федаруку завітаў у Гродзенскую гімназію № 1 імя акадэміка Я. Ф. Карскага. Першы раз гэта было ў 2011-м. Тады ён выступіў на чарговай навукова-практычнай канферэнцыі па праблемах

Адчуванне гістарычных крыніц, якімі для Анатоля Тарасавіча былі і матэрыяльныя аб'екты, пабудаваныя або спланаваныя чалавекам, і раслінны свет, які спалучае мясцовыя пароды і экзоты для нашай мясцовасці, заўважалася ў ім на кожным кроку нашых палывага выхадаў. Гэтая якасць навукоўцы выразна выявілася і падчас чарговага знаёмства з быццам бы вядомай мясцовасцю — раёнам вуліцы Рэпіна ў Гродне. Усім вядома, што тут некалі знаходзілася адна з сядзіб Станіслава Аўгуста Панятоўскага — Аўгустова. Цяпер ад яе засталіся толькі капліца і гаспадарчая пабудова, а таксама рэшткі алеі ўздоўж самой вуліцы.

школьнага краязнаўства і рэгіяналістыкі «Румлёўскія чытанні» з дакладам «Эпоха барочнага класіцызму ў сядзібным дойлідстве Гродзеншчыны». Усе, хто ўпершыню меў магчымасць слухаць яго, адзначалі рэдкі талент прамоўцы Анатоля Тарасавіча. Гэта быў талент зарадкаць сваёй захопленасцю.

Другі раз навуковец прыехаў у нашу гімназію з публічнай лекцыяй для ўдзельнікаў 2-й абласной краязнаўчай вучнёўскай канферэнцыі «Край Гарадзенскі». Было гэта ў красавіку 2014 года. Візіт Анатоля Федарука супаў з выходам яго кнігі аб старадаўніх сядзібах Гродзеншчыны. Анатолю Тарасавічу чакалі, трымаючы ў руках яго кнігу, каб атрымаць аўтаграф вядомага даследчыка. Выступленне перад вучнямі, настаўнікамі, выкладчыкамі і краязнаўцамі горада і вобласці (каля 300 чалавек) доўжылася амаль паўтары гадзіны. Да гэтага часу многія ўспамінаюць тую прамову.

І яшчэ два эпізоды, якія нельга не згадаць. Першы — аб сціпласці прафесара. Падчас аднаго з візітаў навукоўцы ў Гродна будынак нашага чыгуначнага вакзала быў на капітальным рамонце. І некаторы час білетныя касы і месца (залай гэта не назавеш) чакання размяшчаліся ў вагончыку побач з будынкам. Ведаючы, што Анатолю Тарасавічу павінен быў з'ехаць дадому, я патэлефанаваў увечы, каб нешта перапытаць. «А я яшчэ ў Гродне, — пачуў я ў трубцы голас Федарука. — Перабытаў расклад і вось чакаю. Праз паўгадзіны будзе чарговы цягнік». — «Дзе чакаеце?» — «А тут, у вагончыку на станцыі».

Другі эпізод — сведчанне выключнай патрабавальнасці даследчыка як да сябе, так і да тых, з кім супрацоўнічаў. Неяк яго запрасілі на біялагічны факультэт нашага ўніверсітэта. Выступаў у былой актывай зале па вуліцы Даватара. Вялікія вокны няшчыльна завесілі, і з-за святла карцінка на экране была невыразнай. Выступленне адбылося. Але Анатолю Тарасавічу настолькі перажываў з-за кепскай якасці візуалізацыі сваёй лекцыі, што нават захварэў. І больш на гродзенскім біяфаку не выступаў...

Цяпер засталася толькі памяць. І кнігі. Чарговая, дзякуючы намаганням удзячных спадкаемцаў і калег, убачыла свет у 2022 годзе. На яе старонка — цуд палацавага мастацтва Вясласкага і Слонімскага раёнаў. Чакаюць свайго часу яшчэ расповеды Анатоля Федарука пра Смаргонскі і Шчучынскі раёны Гродзеншчыны.

Віталь КАРНЯЛЮК

Сядзіба Базудзенкі.

Фота Андрэя Дзюбоўскага.

Друкаванага слова радком

Некалі мне даводзілася неаднаразова сустрэцца з удзельнікамі рэвалюцыйна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, якія расказалі аб выпуску падпольнай газеты, што выходзіла на тэрыторыі Карэліцкага раёна.

Васіль Калядка.

У 1921 годзе, паводле ўмоў Рыжскага мірнага дагавора, Заходняя Беларусь апынулася ў складзе Польшчы. На працягу ўсіх гадоў акупацыі польскім уладам, нягледзячы на даволі моцны палітычны, эканамічны і маральна-псіхалагічны прыгнёт і ціск шматлікіх дзяржаўных структур, так і не ўдалося пагасіць нацыянальна-вызваленчы рух на гэтай тэрыторыі. Адною з форм агітацыйнай работы падпольшчыкаў быў выпуск друкаваных выданняў. Ва ўмовах жорсткага паліцэйскага нагляду сістэматычнае з'яўленне друкаваных органаў пярвічных арганізацый КПЗБ было вялікай ахвярнасцю тагачасных барацьбітоў, але ж мела і вялікую выніковасць.

Падпольная газета выходзіла і на тэрыторыі Навагрудчыны. Называлася яна «На акупанта!». Яе рэдактарам быў сакратар Навагрудскага акруговага камітэта партыі А. Багданчук. Вось як у сваіх успамінах тлумачыць назву газеты яе рэдактар: «...у той час у Навагрудку і навокал яго [у падпольшчыкаў] было прынята замест звычайнага прывітання “добры дзень” вітаць узнятай рукой, сіціснутай у кулак, словамі “На акупанта!”. Адказвалі на прывітанне дзума словамі: “Заўсёды гатовы!”. Такім чынам, загаловак газеты адлюстроўваў імкненне працоўных весці барацьбу супраць акупантаў».

Сабраўшы неабходную колькасць матэрыялаў для выпуску газеты, падпольшчыкі прыступалі да работы. Дзяжчасць заключалася ў тым, што заставацца на адным месцы ў той час, калі пастаянна існавала пагроза вобсыку і арышту, не маглі і таму амаль кожны дзень пераходзілі з аднаго месца на другое, часам на адлегласці 30—40 км, абходзячы трактыявыя дарогі, каб не сутыкнуцца з паліцыяй.

Нялёгка было дастаць і патрэбную колькасць паперы. Друкарскіх прылад спачатку таксама не было, і падпольшчыкі рабілі газету самым прымітывным спосабам: увесь матэрыял перапісвалі ад рукі на кальку, выкарыстоўваючы замест піра іголку, якой праразалі літары на кальцы (васкоўцы). Пасля гэтага пачыналі друкаваць газету.

Прыкладвалі да трафарэту паперу, пракочвалі валікам з фарбай і атрымлівалі копію. Зразумела, што гэта была вельмі карпатлівая работа.

Першы нумар газеты выйшаў у свет на чатырох старонках у колькасці 50 экзэмпляраў у склепе сялянскай хааты ў в. Агароднікі (цяпер Карэліцкі раён). Датавана яна студзенем 1935 года. Надрукаваную газету адразу разаслалі па ўсёй акрузе. Яшчэ столькі ж экзэмпляраў першага нумара надрукавалі ў в. Палужжа Кацярына Главінская і Марыя Ханька. Але калі Марыя Ханька пераносіла газету ў в. Мянюціцы, яе затрымаў паліцыя. Пазней арыштавалі і Кацярыну Главінскую.

Неўзабаве было выпушчана яшчэ некалькі нумароў гэтай газеты, якая выходзіла на беларускай мове. Трэці нумар з'явіўся ў красавіку 1935 года. З успамінаў падпольшчыкаў В. Каляды і А. Дзярчанскай вынікае, што менавіта яны прынялі актыўны ўдзел у стварэнні гэтага выпуску. Адзін з экзэмпляраў захаваўся. Пасля вайны калгаснік Брынкевіч знайшоў яго ў в. Мольнічы, калі разбіраў страху. Цяпер газета знаходзіцца ў Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеі.

Увесь матэрыял размяшчаецца на шасці старонках. Нумар прысвечаны першамайскаму святу. Назвы артыкулаў дапамагаюць зразумець накіраванасць выдання: «Няхай жыве 1 Мая!»,

«3 жыцця і барацьбы Наваградчыны», «Пісьмо палітвязняў Наваградскай турмы» і іншыя. У канцы газеты змешчаны зварот ад рэдакцыі да чытачоў з просьбай аказаць матэрыяльную дапамогу газеце і прысылаць карэспандэнцыі аб жыцці і змаганні кожнай вёскі. «3 днём 1 Мая. Шлём палкае прывітанне ўсім працоўным Наваградчыны. Жадаем правясці дзень 1 Мая ў баявых дэманстрацыях, мітынгх і масоўках. На акупанта!» — пісала газета.

Усяго са студзеня да ліпеня 1935 года было выпушчана каля 20 нумароў газеты, тыраж якой часам даходзіў да 200 экзэмпляраў.

Варта ўспомніць таксама і пра тое, што на тэрыторыі Карэліцкага раёна працаваў у падполлі паэт Максім Танк, які ў пачатку 1930-х быў інструктарам ЦК камсамола Заходняй Беларусі, вёў рэвалюцыйную дзейнасць на Навагрудчыне. У сваіх успамінах Максім Танк пісаў: «Больш за ўсё мне даводзілася быць у Карэліцкім раёне, жыві ў вёсцы Кальчычы на квартэры камсамольца Васіля Каляды, аднаго з актыўных падпольных работнікаў. Бацькі В. Каляды і ўся іх сям'я заўсёды і ва ўсім ахвотна нам дапамагалі».

А вось як апісае сустрэчы з М. Танкам у Вільні і далейшую сумесную дзейнасць Васіль Рыгоравіч Калядка: «Міне сустрэў хлопечы высокі, шчуплы, са светлымі валасамі. Дагаварыліся аба ўсім, я даў яму яўку. Ён звадзіў мяне ў тэатр... І я паехаў дадому. Праз пару дзён прыхаў ён, Жэнька. Пад гэтым імем ён быў у нас на Навагрудчыне. Тады ён яшчэ не быў Максімам Танкам. Пачалася наша штодзённая камсамольская работа. Хадзілі, ездзілі па вёсках, з якімі наша група мела сувязь».

Менавіта ў гэты час паэт пачаў друкаваць свае вершы. У 1933 годзе ён быў арыштаваны і кінуты ў Віленскую турму. Яго дзейнасць на Навагрудчыне прадоўжыла Алена Дзярчанская, якая ў 1934-м была накіравана сюды на камсамольскую работу. Тут яна пазнаёмілася з Васілём Калядой і іншымі падпольшчыкамі. Алена Дзярчанская таксама некалькі разоў арыштоўвалася паліцыяй і адбывала пакаранне ў турмах. Не пазбегнуў гэтай долі і Васіль Калядка — за рэвалюцыйную дзейнасць у 1935-м ён трапіў у турму і выйшаў з-за кратаў у 1939 годзе.

Васіль Калядка, Алена Дзярчанская, Кацярына Главінская сваёй актыўнай барацьбой у падполлі набліжалі дзень

аб'яднання Беларусі. А як жа склаўся іх далейшы лёс?

Заслужаная настаўніца БССР Кацярына Сцяпанавна Главінская перад вайной працавала інспектарам РАНА ў Карэлічах, а пасля вайны — настаўніцай і дырэктарам Палужскай ЦШ.

Алена Рувімаўна Дзярчанская ў час вайны хавалася ад немцаў на радзіме мужа, Васіля Каляды, у в. Кальчычы Карэліцкага раёна, была схопленая паліцыяй і кінута ў карэліцкае гета, жыхаароў якога потым знішчылі ў Навагрудку. Яе выратавалі падпольшчыкі. Адным з іх быў Валіцін Таўлай, у хаце якога яна, паводле успамінаў, хавалася на гарышчы. Пасля вызвалення працавала настаўніцай спачатку ў Карэліцкім, а потым у Навагрудскім раёне.

Васіль Рыгоравіч Калядка ў кастрычніку 1939 года быў дэлегатам Народнага сходу Заходняй Беларусі. Перад вайной працаваў дырэктарам лесапільнага заводу на Добрачы. У маі 1941-га прызваны на ваенныя зборы ў Гродна, дзе сустрэў вайну. Пры адступленні калі Стоўбцаў быў паранены і трапіў у шпіталь, пасля лячэння накіраваны ў Варонеж у 233 запасны стралковы полк, а потым на ваенны завод у Сызрань. У 1946-м вярнуўся дадому, настаўнічаў у Карэліцкім і Навагрудскім раёнах разам з жонкай Аленай Дзярчанскай. У 1959—1969 гг. ўзначальваў Дом-музей Адама Міцкевіча ў Навагрудку.

Святлана КОШУР

Расійскі кітаіст з Баранавіч

Калі вам патрапіць на вочы манаграфія «Залатая кнігі і нефрытавыя пісьмёны: даоскія пісьмёны помнікі III—VI стст.», ведайце, што яе аўтар — наш зямляк. Доктар гістарычных навук Сяргей Уладзіміравіч Філонаў, які нарадзіўся ў Баранавічах 6 снежня 1962 года, — вядомы ў Расіі і Кітаі сінолаг.

У 1989 годзе ўраджэнец Берасцейшчыны закончыў Усходні факультэт Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці «Усходнія мовы і літаратура». Пасля працаваў у камерцыйных кампаніях на Далёкім Усходзе, у прыватнасці ў Амурскай вобласці. З 1996 года Сяргей Уладзіміравіч — выкладчык на кафедры кітаязнаўства Амурскага дзяржаўнага ўніверсітэта (Благавешчанск). Гэтая ВНУ параўнальна маладая. У сакавіку 1975 года быў заснаваны Благавешчанскі тэхналагічны інстытут — на базе Благавешчанскага агульнатэхнічнага факультэта Хабарскага аўтамабільна-дарожнага інстытута. У 1992 годзе БТІ пераўтвораны ў Благавешчанскі політэхнічны інстытут. З'явіліся новыя спецыяльнасці. А 19 кастрычніка 1994 года інстытут атрымаў статус Амурскага дзяржаўнага ўніверсітэта... У 2013 годзе на базе ўніверсітэта адкрылі філіял Інстытута Далёкага Усходу Расійскай акадэміі навук. Зразумела, што кітаістыка становіцца адным з важных навукова-даследчыцкіх кірункаў у ВНУ. З 2014 г. ўніверсітэт увайшоў у склад Асацыяцыі тэхнічных універсітэтаў Расіі і Кітая, членамі якой з'яўляюцца 29 устаноў Расійскай Федэрацыі і Кітайскай Народнай Рэспублікі.

Шматдзяльнавуковага станаўлення Сяргею Уладзіміравічу удалагрунтоўная стажыроўка ў Кітайскай Народнай Рэспубліцы — у Першым Пекінскім інстытуце замежных моў. У 1995—1999 гг. Філонаў праішоў навучанне ў аспірантуры Усходняга факультэта Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта па спецыяльнасці «Літаратура краін Азіі і Афрыкі». Навуковымі кіраўнікамі маладога вучонага

былі прафесары Я. Серабракоў і Я. Тарчынаў. Праз некаторы час Сяргей Філонаў абараніў дысертацыю на суісканне ступені кандыдата філосафскіх навук па тэме «Ранні этап фарміравання рэлігійнай традыцыі даасізму (на матэрыяле “Дао цзана”)». А ў 2007 годзе наш зямляк абараніў дысертацыю на суісканне вучонай ступені доктара гістарычных навук па тэме «Даоскія пісьмёны помнікі III—VI стст. як крыніца па гісторыі кітайскай цывілізацыі: па матэрыялах шанцінскага кніжнага збору». Нагадаем, што Шанцінскае кніжнае калекцыя — гэта менавіта першы даоскі кніжны збор. Большая частка яго сачыненняў захаваўся да нашых дзён у складзе «Дао цзана» (Даоскага канона). Гэта найкаштоўнейшая звесткі па гісторыі культуры Кітая, па самых розных кірунках сацыяльнага, побытавага, гаспадарчага жыцця канкрэтных груп кітайскага грамадства III—VI стагоддзяў...

Сяргей Філонава лічаць вядучым спецыялістам у галіне вывучэння даасізму. Вучоны з'яўляецца аўтарам болей як 100 навуковых публікацый. А згаданая кніга «Залатая кнігі і нефрытавыя пісьмёны: даоскія пісьмёны помнікі III—VI стст.» — узор даследчыцкага спасіжання надзвычайнай прыстойтай тэмы нават для кітайскіх вучоных. Што датычыць Расіі, то гэтая праца — «першая манаграфія, прысвечаная даоскай школе Шанцін і яе рэпрэзентатывным пісьмовым помнікам, якія адлюстравалі афармленне і змяненне ўяўленняў, практычных метадаў і ідэй гэтага даоскага вучэння ў гістарычнай рэтраспектыве» (такую ацэнку зробленаму дала доктар філосафскіх навук Ірына Беляя). Доктар гістарычных навук Сяргей Філонаў з'яўляецца прафесарам кафедры кітаязнаўства Амурскага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама ўзначальвае Цэнтр сіналагічных даследаванняў АМДУ. За навуковыя здзяйсненні наш зямляк адзначаны медалём ордэна «За заслугі перад Айчынай» II ступені (Расійская Федэрацыя).

Мікола БЕРЛЕЖ
Фота з сайта amursu.ru

Сяргей Філонаў.

Нагода — паказаць дасягненні

Сёлета Беларускаму саюзу мастакоў спаўняецца 85 гадоў. З гэтай нагоды запланавана шмат праектаў ды розных святочных імпрэз. Не забудуцца і пра іншыя знакавыя даты — 50-годдзе Палаца мастацтваў і юбілеі знакамітых асоб. Пра канкрэтныя ініцыятывы ішла гаворка на прэс-канферэнцыі, прысвечанай выставачнаму сезону 2023 года.

— Мы працягваем нашу традыцыю: робім шмат рэспубліканскіх выставак, каб паказаць, што Беларускае мастацтва — гэта арганізацыя зусім не мінская, — адзначыла першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталія Шаранговіч. — Так, вядома, большая частка творчых людзей сканцэнтравана ў сталіцы. Гэта традыцыя любой буйной еўрапейскай дзяржавы, але мы павінны не забываць, што ў нас ёсць цудоўныя, цікавыя і вельмі яркія мастакі, якія жывуць у абласных гарадах і нават у маленікіх вёсках. Тут можна прывесці ў прыклад Ларысу Журавовіч з Бялыніч — выдатнага графіка.

Паказаць маштаб краіны, выявіць магчымасці рэгіёнаў — галоўная задача творчага саюза, які сёння скіраваны на тое, каб аб'ядноўваць твораў. Так, правядзенне вялікіх выставачных праектаў важна як для сталіцы, так і для абласных гарадоў. У гэтым выпадку мастакі з рэгіёнаў не пачуваюцца адарванымі ад вялікіх сталічных тэндэнцый і бачаць сябе часткай

буйнага саюза. Жывапісцам, графікам, скульптарам з Мінска таксама важна правядзенне такога роду выставак — пашыраецца і іх далегігляд. «Мы можам падтрымаць адзін аднаго, мы цікавыя адзін аднаму і маем магчымасць паказаць адзін аднаму нашы дасягненні», — падкрэсліла Наталія Шаранговіч.

Між тым важны кірунак дзейнасці творчай арганізацыі — дэманстрацыя твораў з буйных экспазіцый у невялікіх гарадах. Вядома, што, напрыклад, трынаале апошнім часам абязкова прывозіць у абласныя цэнтры. Аднак апошнім часам пераканаліся, што такое супрацоўніцтва выклікае цікавасць і ў невялікіх гарадах: Слуцк, Полацк, Бабруйск, Валожыне...

Невялікія музеі імкнучца дэманстраваць выбраныя экспазіцыі з вялікіх выставачных праектаў.

Многія ініцыятывы мінулых гадоў знойдуць сваё ўвасабленне і сёлета. Так, цалкам апраўдалі сябе буйныя фестывалі, якія звычайна праходзяць на ўсіх выставачных пляцоўках сталіцы, таму да фармату аб'ядноўваюць вярнуцца, напрыклад, падчас трынаале жывапісу, графікі і скульптуры, якое пачне сваю работу ў канцы лістапада і будзе цягнуцца ўвесь снежань.

Сярод навінак — цікавы праект «Кабінет графікі» (з канца сакавіка да кравіка), які будзе сумешчаны з ужо традыцыйнай «Графікай года». Паводле слоў Наталлі Шаранговіч, у рамках праекта графіка будзе прадстаўлена ў гістарычным развіцці: з музейных, прыватных калекцый возьмуць работы, створаныя ў папярэднія перыяды (плануюць ахапіць не толькі XX стагоддзе, але і ранейшыя перыяды). Мэта — паказаць творы ў агульным еўрапейскім, расійскім кантэксце. Пра сучасных мастакоў таксама аб'ядноўваць не забыцца — сам праект «Графіка года» прысвечаны работам, створаным за мінулы год. Усе гэтыя планы звязаны з жаданнем падкрэсліць, што беларуская школа графікі — адна з наймацнейшых у Еўропе і працягвае заставацца такой самай професійнай, як і шмат гадоў таму.

Дарэчы, два гады назад быў арганізаваны фестываль сучаснага манументальнага мастацтва «Манумент-21», і сёлета адбудзецца новы — «Манумент-23», дзе мяркуецца прадставіць

не толькі скульптуру — усё ж мастакі-манументалісты займаюцца і манументальным жывапісам. Фэст будзе сумішчаць адсылкі да манументальных аб'ектаў, зробленых за апошнія два гады членамі секцыі, і паказаць цікавыя манументальныя жывапісы.

Беларускі саюз мастакоў падрыхтуе ў 2023 годзе праекты, прысвечаныя і выключна творчым асобам. Спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння Леаніда Шчамялёва. Аляксандру Кішчанку сёлета было 60 гадоў. Гаўрылу Ващанку, жывапісцу, сваральніку кафедры манументальнага мастацтва і яе шматгадоваму кіраўніку, у гэтым годзе споўнілася б 95. Зоя Літвінава, якая займаецца і жывапісам, і манументальнымі роспісамі, адсвяткуе 85-годдзе. Ёй таксама прысвечыць асобны праект. Варта ўвагі глядачоў творчасць Віталія Цвірка, чые творы захоўваюцца ў фондах БСМ. Так ці іначай, галоўнае для суполкі сёння — паяднаць і гістарычны, і сучасны кантэкст. Так, адна з мэт БСМ — прадставіць мастакоў, якія займаюцца эксперыментальнымі формамі мастацтва. Яшчэ летась было арганізавана новае трынаале «Канцэпт», якое паўтोरчыца ў наступным годзе. У 2023-м асабліва нагода — 110 гадоў стварэння «Чорнага квадрата» Казіміра Малевіча. Сёння ў Віцебску жывуць мастакі, якія лічаць сябе яго паслядоўнікамі, — у свой час нават была створана суполка пад назвай «Квадрат». Так, хутка будзе магчымаць убачыць сучасныя эксперыменты віцебскіх мастакоў.

Ю́генія ШЫЦЬКА

Месца, час, людзі

Калі разважаюць пра спадчыну Віктара Грамыкі, першае, што згадваюць у гэтым кантэксце, — вопыт ваенных гадоў, які так моцна паўплываў на асобу жывапісца. Натуральна, вайна і яе наступствы былі агульнымі горамі некалькіх пакаленняў, аднак на лёсе кожнага творцы, які пераасэнсоўваў тыя падзеі, яны адбіліся па-свойму. Гэтым цікава і адметна творчасць Віктара Грамыкі, якую, зрэшты, хацелася б разглядаць не толькі з пункту гледжання жыццёвага лёсу. Творчая дарога таксама ніколі не бывае гладкай, хоць сёння падаецца, што народнага мастака Беларусі гэта не тычылася.

І ўсё ж, што пакінулі пасля сябе ваенныя гады ў жыцці Віктара Грамыкі? Ордэны Айчыннай вайны I ступені, Чырвонай Зоркі, Айчыны III ступені, медалі «За адвагу», «Партызану Айчыннай вайны» I ступені. Віктар Грамыка ваяваў у партызанскай групе Канстанціна Заслонава, пазней — у Смаленскім партызанскім палку, дзе быў спачатку стралком, затым кулямётчыкам. Выдаваў падпольную газету «Народны помнік»... Сёння гэта ўсяго толькі скупыя звесткі аб чалавеку, чые старонкі жыцця так падобныя да некаторых іншых. Для сапраўднага творцы гэтага было б замала; тыя страшэнныя часы вызначылі асаблівае разуменне каштоўнасці жыцця кожнага чалавека. Месца, час, людзі, якія ім належалі, і памяць аб усім гэтым — так, здаецца, можна апісаць асноўныя інтарэсы манументальнага жывапісца Віктара Грамыкі.

Мастака сёння ўспамінаюць як таленавітага партрэтчыста, майстра сюжэтных тэматычных карцінаў і пейзажа. Пра гэта сведчыць і выстаўка «Абняць неабдымнае» ў Нацыянальным мастацкім музеі, прымеркаваная да 100-годдзя творцы. Між іншым, не толькі гэтай падзеяй краіна адзначыла знакавую дату. Так, яшчэ на адкрыцці экспазіцыі генеральны дырэктар музея Уладзімір Пракапцоў расказаў, што на Галоўпаштаме адбылося ўрачыстае гананне канверта з маркай, прысвечаных юбілею, — традыцыя, пра якую мала хто ведае. Усё ж сёння гэта спецыфічная сфера.

Значна важнейшая для любога мастака, музейшчыка, галерыста пазнавальнасць, якая дасягаецца, вядома, з дапамогай папулярызаваных. Ёй жа як нельга

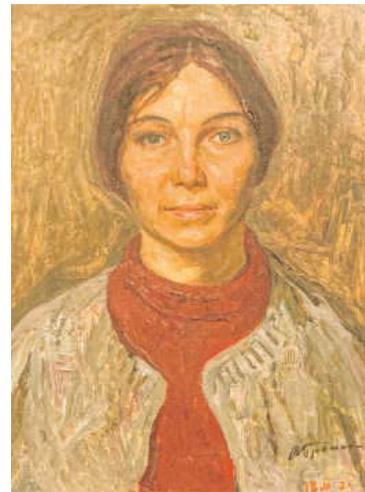
лепей служыць кнігавыданне — выпуск біяграфій, каталогаў, альбомаў... Гучнымі заўважымымі навінкамі чытача і глядача апошнім часам не радуецца, але чаканяныя праекты ўсё ж з'яўляюцца. Так, міні-альбом пра Віктара Грамыку выйшаў зусім нядаўна ў выдавецтве «Беларусь» у такой неабходнай серыі «Славутыя мастакі Беларусі». Кніга змяшчае рэпрадукцыі карцін мастака і тэкст, напісаны вядомым мастацтвазнаўцам Барысам Крэпакам, на беларускай, рускай і англійскай мовах. Вартае ўвагі выданне.

Што тычыцца выстаўкі «Абняць неабдымнае», то стваральнікі вырашылі не канцэнтравана на тэме вайны ў творчасці майстра, аднак сярод іншых прадставілі і найбольш знакамітыя палотны, прысвечаныя таму перыяду, напрыклад, твор «Салдаты» 1967 года. Некалі работа выклікала шмат спрэчак, аднак час расставіў усё па сваіх месцах — праўдзівы сюжэт разам з адметнай кампазіцыйнай зрабілі яе адной з самых любімых і пазнавальных у жывапісца. У гэтым жа шэрагу — жамчужына пастаяннай экспазіцыі музея, выдатнае палатно аб Вялікай Айчыннай вайне — «Па-над Прыпяццю. 1941 год» (1970). Тагачасным мастакам было нялёгка разважаць на тэму смерці, аднак з дапамогай кантраста, колеравага рашэння, сімвалікі карціну ўдалося ўпісаць у гісторыю айчыннага мастацтва на новай старонцы. Нягледзячы на хуткасць яе стварэння — усяго толькі тры дні, аўтар лічыў яе адной з самых выпактаваных і ўдалых.

Панарамныя пейзажы — аснова гэтай выстаўкі. Якой бы ні была тая ці іншая кампазіцыя, якія б метафары ні закладваў мастак у сюжэт, які б падтэкст ні меў на ўвазе, галоўная гераіня твораў — сама зямля, асноўная крыніца натхнення аўтара. У роздумях пра яе Віктар Грамыка выяўляў асабісты радасць і гора, надзею і горыч. Манументальнасць, прастора, маштаб — ва ўсім гэтым бачыцца асоба мастака, рэаліста і рамантыка, які імкнуўся адлюстраваць рэальнасць і ў той жа час стварыць асобны свет, дзе пануюць свае, крыху незразумелыя законы. Але такімі яны падаюцца толькі абыякаваму глядачу.

І ўсё ж не хапіла на выстаўцы адмысловай «Песні» пра атрад, партрэта Васіля Быкава, такой непаўторнай «Вясёлкі над дарогай»... Але гэтым і прывабліваюць адметныя экспазіцыі: глядачу, няхай і перапоўненаму ўражаннямі, хочацца даведацца яшчэ больш, убачыць тое, што пакулі схавана.

Ю́генія ШЫЦЬКА

«Партрэт жонкі мастака», 1973 г.

«Чырвоныя землі Полаччыны», 1970 г.

«Пейзаж. Польша лістапада», 1977 г.

«На пыльных сцэжках далёкіх планет заста-
нуцца нашыя сляды» — такія радкі напісаў
у «Гімне касманаўтаў» Уладзімір Вайновіч у
далёкім 1960 годзе. Мінула з той пары больш
за 60 гадоў, а чалавецтва працягвае захоўваць
мару аб пакарэнні самых далёкіх планет
незнаёмых галактык.

Касмадром

Да 29 студзеня ў Нацыянальным цэнтры сучасных
мастацтваў можна пабачыць лірычна-дакументаль-
ную выстаўку «Чакайце нас, зоркі», прысвечаную са-
вецкай касманаўтыцы, візуальнаму вобразу космасу.
Куратар і аўтар ідэі — вядомая беларуская фатограф
Дзіна Даніловіч. Пад яе кіраўніцтвам мастацкая
група паспрабавала прааналізаваць тагачасныя ідэі

Іван Міско на адкрыцці выстаўкі.

Крыштаповіча, графіка Арлена Кашкэрэвіча і Мі-
хаіла Дайліды, а таксама касмічная ікона Георгія
Паплаўскага.

У Беларусі далёкімі планетами адным з першых,
яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя, зацікавіўся Язэп
Драздовіч, слыны беларускі этнограф і мастак. Так,
у серыі карцін «Касмавізіі» ён прадэманстраваў свае
роздумы на тэму жыцця на Сатурне і іншых планетах.
Для Дзіны Даніловіч было вельмі важна, каб след бела-
рускага творцы прысутнічаў на выстаўцы.

На фоне бясконага і бязмежнага зорнага неба дэ-
манструюцца скульптурныя работы Івана Міско.
Аўтар сябраваў з многімі савецкімі і расійскімі, а та-
ксама знаёмы з замежнымі касманаўтамі.

У межах выстаўкі «Чакайце нас, зоркі» адбылася
апошняя прыжыццёвая дэманстрацыя карцін бела-
рускага мастака-авангардыста Алеся Родзіна. Вядомы

Астрапрагноз на заўтра

з сучаснага пункту гледжання, выкарыстоўваючы мову
сённяшняга мастацтва. Выстаўка ахоплівае перыяд ад
пачатку «касмiчнай эры» ў 1960-х да раннях 1990-х.

— Для мяне гэтая выстаўка дакладна не толькі пра
космас, — адзначае Дзіна Даніловіч напярэканічна. —
А пра вялікую надзею. Нават мару. Таму «Чакайце
нас, зоркі» з'явілася замест калянднай выстаўкі. У гэты
Новы год неабходна загадваць маштабныя, касмічныя
жаданні.

Зала Алеся Родзіна.

Назва «Чакайце нас, зоркі» з'явілася дзякуючы аль-
бому з карцінамі знакамітага касманаўта Аляксея
Леонава і мастака Андрэя Сакалова. Работы твор-
чага тандэма таксама прадстаўлены на экспазіцыі.
Зашыфравана ў назве адначасова і вялікая надзея,
што зоркі дачакаюцца, і прызнанне, што мара яшчэ
не спраўдзілася.

Экспазіцыя ўключае ў сябе плакаты, відэа-арт, саўнд-
арт, скульптурныя аб'екты, інсталяцыі, фотаздымкі,
жывапісныя і графічныя работы.

Цэнтральнае месца займаюць архіўныя фота- і
відэаматэрыялы, бездакорныя плакаты савецкага
часу на тэму космасу і навукова-тэхналагічнага пра-
грэсу. Звязана гэта пераўдасці з тым, што работа над
выстаўкай пачалася з архіваў.

На арбіце

Больш чым падрабязна раскрываецца масавае за-
хапленне навукай, тэхнікай і касманаўтыкай. На на-
ведвальніка са сцен гля-
дзяць шчаслівыя і захоп-
леныя падлеткі, якія марыць
дакрануцца да чагосьці
невыводнага вялікага.

— У нас прынята гаварыць
пра матэрыяльную спадчыну,
якая засталася ад Савецкага
Саюза, аднак у экспазіцыі хацелася
закрануць і духоўную, —
распавядае куратарка праекта.
— На маю думку, сучаснікам
зараз не хапае той апантанасці і
захопленасці з адценнем наўнасці,
што транслявалася ў савецкі час.
Не толькі ў тэме космасу.

Мары аб касмічнай светлай гуманістычнай будучыні
сталі генеральнай і вызначальнай ідэяй савецкага перыяду.
Гагарын, Паповіч, Церашкова, Леонаў і іншыя
былі зоркамі ў СССР. За іх жыццём сачылі, іх манеры

і знешнасць капіравалі. Яны былі ўзорамі ідэальнага
савецкага грамадзяніна. Кожнае другое дзіця марыла
стаць касманаўтам.

Частка экспазіцыі — прадметы, звязаныя
з асобай Юрыя Гагарына і яго сям'ёй. Паля трагічнай
гібелі першага касманаўта ў 1968 годзе, пра захаванне
памяці аб яго подзвігу, клапацілася маці, заснавальніца
Мемарыяльнага музея імя Юрыя Гагарына. Аўтары
выстаўкі імкнуліся не прадэманстраваць парадныя і
вядомыя выявы героя СССР, а паглядзець на яго як на
простага чалавека, на лёс і гісторыю.

Таксама наведвальнікі выстаўкі маюць магчымасць
пазнаёміцца бліжэй з матэрыяламі аб іншых са-
вецкіх касманаўтах: як яны працавалі ў касмічнай
прасторы, як праходзіла іх жыццё ў горадзе Звёзд-
ным, як адбываецца падрыхтоўка да палёту на
касмадроме Байканур. Прыцягваюць увагу фотаздымкі
з так званых «касмiчнага вяселля» — шлюбнай
цырымоніі касманаўтаў Валянціны Церашковай і
Андрэя Мікалаева. Сярод гасцей — Юрыя Гагарын,
Мікіта Хрушчоў, Сяргей Каралёў. Удзялілі ўвагу і
касмаўтам-беларусам Уладзіміру Каваленку і
Пятру Клімуку, якія ўдзельнічалі ў паўнаватарскіх
навуковых экспедыцыях на зямной арбіце.

Захапленне касмічнай тэматыкай за-
кранула кожную сферу жыцця савецкага чала-
века. Мноства вуліц былі перайменаваны ў гонар
першых касманаўтаў, з'явіліся караблі, цягнікі,
музеі ў вялікіх і маленькіх гарадах і вёсках,
шматлікія кінатэатры з касмічнай тэматыкай
у назве. Хлопчыкаў, якія нарадзіліся 12 красавіка
1961 г. называлі ў гонар Юрыя Гагарына. Крамы
«Космас», піёны сорту «Космас», скульптуры
касманаўтаў, незлічоныя кнігі навуковай фантастыкі...

Вялікая ўвага — менавіта лакальнаму апо-
веду — Беларусі. Зала, прысвечаная святкаванню
ў розных гарадах БССР палёту ў космас перша-
га чалавека, ласкава называецца куратарам «эйфа-
рычная». Баранавічы, Мінск, Магілёў — у розных
гарадах рэспублікі людзі выходзілі на вуліцы з
плакатамі, факеламі, каб прывітаць савецкага
чалавека, які казку пераўтварыў у быль.

З той пары вобразы ка-
сманаўтаў і ракет сталі
абавязковай часткай
усіх масавых мерапры-
емстваў і парадаў. Без
пераболшвання можна
сказаць, што дасягненні
савецкіх канструктараў
Каралёва, Барміна, Чэла-
мея, Кельдыша — адно з
найвялікшых адкрыццяў
у сусветнай гісторыі.

Капсула на Зямлю

Дакументальныя сведчання эпохі на выстаўцы спалучаюцца з мастацкімі
творами беларускіх аўтараў на касмічную і тэхналагі-
чную тэмы. У залах НЦСМ дэманструюцца ра-
боты фатографа Ігара Саўчанкі, тэхналагічныя кар-
ціны Аляксандра Некрашэвіча, абстракцыі Сяргея

сваім эксперыментальным жывапісам і сапраўды
маштабнымі карцінамі, ён неаднаразова звяртаўся да
космасу і касмаганічных сюжэтаў.

Фрагменты экспазіцыі.

Асобная зала ў экспазіцыі працягвае архіўную
тэму, даследуючы феномен захаплення ўсім паранар-
мальным у познесавецкі перыяд. Праз відэаўрэйкі
з фільмаў Андрэя Таркоўскага «Люстэрка», «Саля-
рыс», тэлевізійных перадач з Кашпіроўскім, Чума-
ком і жанчынай, якая сцвярджала, што яе выкалі
іншопланецяне, аўтары запрашаюць гасцей выстаўкі
абдумаць прычыны такой моцнай і рэзкай пера-
мены ў грамадстве. Чаму ж космас з чыстай і светлай
ідэі пераўтварыўся ў варажы свет, амбасадарам якога
ў канцы 1990-х стаў кыштымскі карлік, яшчэ вядомы
як Алешанька.

Неабходна ўдзяліць увагу і візуальнаму афармлен-
ню. Выстаўка займае два паверхі ў галерэі НЦСМ
і выглядае падкрэслена гарманічна. Непаўторную
атмасферу дапамагаюць стварыць сінія і чырвоныя
фарбы, колеры ізаляцыйнай стужкі і кумачовай
тканіны. Яскравае святло, зоркі на сценах і столі,
паўцэпра асобных залаў...

У экспазіцыі прадстаўлены творы з фондаў Нацы-
янальнага цэнтры сучасных мастацтваў, Беларускага
дзяржаўнага архіва кінафатографічнага дакументаў,
Музея-запаведніка Ю. А. Гагарына (Расійская Федэрацыя),
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Музея гісторыі
горада Мінска, Нацыянальнага гістарычнага му-
зея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага цэнтры ма-
стацкай творчасці дзяцей і моладзі, а таксама творы
сучасных беларускіх аўтараў.

Яна ЦЭГЛА

Фота са старонкі НЦСМ у Facebook

Пад шоргат крыналінаў

Учароўны час на Новы год адкрываюцца тайны. Нават тайна пазірку загадкавых вачэй з-пад сеткі элегантнага капялюшкі. Іншы раз не разгадалася б. Яе апявалі б мастакі ў карцінах, скульптары ў статуях, кампазітары ў мелодыях... Ды дастаткова прыйсці на бал, і тайну раскрыве танец. Вочы жанчыны, якая танцуе, дакладней, якая глядзіць на партнёра ў час танца, думаю, — як тайна радасці ад нараджэння дзіцяці. Яе пазірк здольны падарыць натхненне, ажывіць галантнасць і рашучасць, уваскрэсіць прагу жыць. Ці не таму мужчыны на балі надзвычай мужныя і ўзнёслыя?

А калі яшчэ бязмежнай шырынй пушыстыя спадніцы праходзяць па тваіх нагах, міжволі кранаючы, казычучы, розум палоняць фантазіі і рамантыка. Гэта тое, што непадуладна ўзросту. І пажылыя, і маладыя, і... якія толькі пра гэта мараць, закружыліся ў балі ў Вялікім тэатры.

Чатырнаццаты бал выдаўся на дзіва пачуццёвы, поўны адкрыццяў і непераўзыходных эстэтычных уражанняў. Першае напаткала, калі вочы спыніліся на пашчотнай феі, якая асцярожна

добрыя госці. І танцаваць — ахвоты ўдвая. Ды як удзяліць увагу і танцам, і лакацыям?!

Гэта ведае вядомая журналістка Тамара Вяцкая, якую мы сустрэлі:

— Я не першы раз на балі, была на ўсіх. І з кожным годам тут усё лепш і лепш. Я радуюся, што хаця б раз на год дамы і кавалеры маюць магчымасць так прыгожа выйсці ў свет — ад гэтага радуецца сэрца. Мы сёння з унучкай Руфінай. У яе першы бал, і яна кажа: «Бабуля, круці мяне». Арганізатары, праводзічы мерапрыемства кожны год, маюць талент не паўтарацца. Людзі, якія танцуюць, лічу, — соль нацыі.

Сапраўды, аднойчы аддаўшыся танцу і адчуўшы смак неверагоднай свабоды, без гэтага жыць ужо не зможаш. Інакш як патлумачыць тое, што ў бальным карагодзе танцуе... цяжарная, якая, мяркуючы па велічыні жывата, здаецца, вось-вось народзіць!..

— Я на балі не першы год, — дзеліцца будучая мама Надзея Мікуліч, побач з якой яе муж Вадзім. — Усе перажывалі за мяне, пыталі, як я сабе адчуваю. Мне вельмі прыемная такая чуйнасць

— Я ўдзельнічаю ўпершыню, — гаворыць Людміла Брунэўская. — Знаёмыя расказалі, якія хадзілі мінулы раз. Я сама пашыла касцюм. Сюды прыцягвае нават будынак тэатра, які быццам палац: прыгажосць неверагодная, таму і касцюмы сюды вельмі ўпісваюцца. З танцаў у мяне адносіны даўнія. Я выступаю ў ансамблі «Сярэбраныя танцы».

Першы год на балі і зусім юны ўдзельнік — 6-класнік Багдан Бярдыс, танцуе з мамай: кантрданс, вальс... А ў перапынках адпачывае ў розных забаўляльных зонах. Сустрэліся з ім калі драўлянага кая. Па сутнасці, выпадковаму наведвальніку гэтай навагодняй дзеі будзе складана, бо трэба рашыць дилему: чаму аддаць перавагу — танцам або забавам, бо багачце фотазон і тэматычных лакацыяў не даюць магчымасці і часу абысці і ахапіць усё. Таму даводзіцца кіравацца інтуіцыяй і разлічваць на ўдачу, якая падорыць нечаканы адкрыцці. І яны здарыліся! Ці ведалі вы, што пах можна адчуць тактыльна? Я даведлася на балі. Кірыл Шамаль, сузаснавальнік музея «Нос», прапанаваў не глядзячы выбраць навомацак прадмет. Калі халодны, мокры — то гэта пачулі, бергамот, жасмін. Калючы пах счытваецца навомацак з дрэва.

— Першапачаткова здольнасць уяўляваць пахі дадзена для таго, каб, калі набліжаецца небяспека, адчуць і падрыхтавацца да абароны, — адзна-

чае Кірыл Шамаль. — З часам гэта прытупілася. У звычайным жыцці нам нічога не пагражае. А ў музеі пахаў «Нос», дзе гаспадарыць парфумер, ароматэрапейт Ксенія Філіпава, мы прэзентуем прыроду пахаў: як атрымліваюцца, як дыстыліруюцца, як уземадзейнічаюць.

Музыкант Вялікага тэатра Павел Хадзюковіч, які тут іграе на валторне, пад уражаннем пэўнага паху склаў п'есу. Юны паэт Мікіта, натхняючыся пахамі лаванды, рамонку, іланг-ілангу, напісаў верш. Своеасаблівае лірычнае асацыяцыя. З пэўным пахам асацыяруецца і свой колер. У музеі «Нос» ёсць парфумерны арган, дзе прадстаўлена 200 розных эфірных масел. Усё гэта я даведлася з тэматычнай зоны, якая не магла мяне адпусціць.

Як і знаёмства з кіраўніком тэатра «Элементаль» Паўлам Абакумавым, які прадставіў непараўнанае шоу з крыштальнымі шарамі, падчас маніпуляцыі з якімі здавалася, што на вачах тварыць сапраўдны чуд, а ніяк не трукі.

— Усё пачалося за агню, — расказавае Павел Абакумаў. — Калі я ўбачыў, як танцуюць з агнём, мяне гэта скарыла, быццам дало імпульс. Я пачаў займацца шарамі, дорачы ўнікальнасць арыгінальнага жанру, увасабляючы самыя дзіўныя ідэі.

Радавалі публіку і знакамцыя вакалісты Вялікага. Яркія дзеі падарылі Юрыі Гарадзецкі ў кампаніі з гарэзлівым арлекінам, Анастасія Храпіцкая з грацыёзным, пашчотным анёлам з вялікімі белымі крыламі.

Аматары прыгожага і шукальнікі вясокага, такія як музыказнаўца Вольга Брылон, знаходзіцца на балі спаленне:

— Я на балі ўжо трэці раз. Арганізатары загадзя рыхтуюцца да гэтай падзеі, рэпетыруюць танцы. Асабліва ўражвае, якія падцягнутыя дамы, якія чудоўныя прычоскі, макіяж, бальныя сукенкі. А мужчыны... элегантныя. Сэрца радуецца, што людзі знаходзяць магчымасць і ствараюць сабе свята. Гэта ж таксама трэба ўмець, бо мы паглыбляемся ў быт, суміяно. Але чудоўна, што ёсць магчымасць вырвацца і ўзяцца. Няхай Папялушка вымушана будзе збегчы з балю, а карэта ператворыцца ў гарбуз, але тут, у гэтым чудоўным тэатры, дзе столькі антуражу, фотазон, можна знайсці шчасце, якое возьмеш з сабой і пранясеш да наступнага балю.

Наталія СВЯТЛОВА
Фота Лізаветы ГОЛАД

гладзіла струны арфы, нараджаючы мелодыю. Сама, як незямная істота, яна быццам пераносіла ў нерэальны свет, далёкі ад тутэйшай матэрыяльнасці. Аднак хутка з нябёс на зямлю спусціла запрашэнне пачаставання адмысловымі ласункамі, якія падрыхтавалі гаспадыні тэматычнай лакацыі. Сытыя госці —

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

блізкіх і сяброў. У мяне гэта не першы малых, таму я прыблізна ведала, як мой арганізм зрэагуе на бальную актыўнасць. Гэта будзе чацвёртае наша дзіця. А старэйшыя танцуюць тут разам з намі.

І гэта гаворыць пра многае. Еднасць і адзінства даюць моц і квітненне. Гледзячы на такіх апантаных, якія гатовы нараджаць на танцполе, не здзіўляешся, чаму прыхільнікаў балю большае год ад году.

Рамансы, оперы, кантаты

У снежні споўнілася 50 гадоў з дня смерці знакамітага айчыннага кампазітара і педагога Мікалая Ільіча Аладава — чалавека дзвюх эпох: дасавецкай і савецкай. Ён стаў каля вытокаў беларускай музычнай адукацыі, стварыў больш за 500 музычных твораў.

У 19 гадоў Мікалай Аладаў атрымаў дыплом выпускніка сусветна вядомай Пецяярбургскай кансерваторыі. Многія лічылі за гонар браць урокі ў маладога музыканта, які падаваў вялікія надзеі. Выступаў на канцэртах як акампаніятар. Нічога не змянілася і пасля таго, як Пецяярбург быў перайменаваны ў Петраград. Карэнны жыхар расійскай сталіцы перажыў тут і лютаўскую, і кастрычніцкую рэвалюцыі.

У савецкую эпоху Аладаў стаў працаваць у Адзінай працоўнай школе. Далейшы лёс ураджэнца Пецяярбурга быў звязаны з пастаянным пашырэннем сфер музычнай дзейнасці. На працягу трох гадоў працаваў у Казані музычным інструктарам, даваў майстар-класы ва Усходняй кансерваторыі, выкладаў спевы ў дзіцячых дамах, апрацоўваў чувашскія і марыйскія народныя песні. Гэта не прайшло незаўважаным на ўзроўні профільнага агульнасаознага народнага камісарыята. Там палічылі, што малады чалавек справіцца з адказнай работай у Дзяржаўным інстытуце музычнай навукі. Кіраўніцтва інстытута ўлічвала музычны патрэбы ўсіх суб'ектаў савецкай федэрацыі. А ў Беларускай песеннай камісіі не хапала аднаго кампазітара, таму Аладава ўключылі ў яе.

Работа ў камісіі была немагчыма без кантактаў з беларускімі паэтамі, кампазітарамі, этнографамі. Мікалай Аладаў пазнаёміўся з Янкам Купалам. Кампазітар і паэт

Фота з сайту nlt.by

Мікалай Аладаў.

адразу пасябравалі і падтрымлівалі сяброўскія і творчыя стасункі да сыходу з жыцця Янкі Купалы. Варта падкрэсліць, што сяброўства было моцным, а супрацоўніцтва плённым. Пройдзе зусім няшмат часу, і меламамы будуць атрымліваць асалоду, слухаючы рамансы «З асенніх напеваў», «Сасонка», «Лета», «Вяснунасць», «Лісты валянца». Кампазітар напісаў іх на вершы свайго сябра.

Менавіта Купала актыўна садзейнічаў таму, што ў 1924 годзе Аладаў пераехаў у Мінск. У гэты час ў сталіцы БССР адкрываўся Беларуска-дзяржаўны музычны тэхнікум (БДМТ), куды набіралі выкладчыкаў і арганізатараў музычнай адукацыі. Мікалай Ільіча ўзялі выкладчыкам і загадчыкам навучнай часткі. Такім чынам, ураджэнец Пецяярбурга меў непасрэднае дачыненне да вытокаў сярэдняй спецыяльнай музычнай

адукацыі ў БССР. Як і ў станаўленні вышэйшай музычнай адукацыі ў рэспубліцы. У 1932 годзе з'явілася першая ў айчынай гісторыі кансерваторыя. Архівы БССР утрымліваюць дакладныя звесткі пра першы склад прафесараў кансерваторыі і прысутнасць у гэтым спісе Мікалая Аладава. Кампазітар выкладаў тут сорок гадоў. А чатыры пасляваенныя гады ўзначальваў гэтую навучальную ўстанову. У 1949 годзе быў абраны старшынёй праўлення Саюза кампазітараў БССР.

Спадчыну М. І. Аладава склалі оперы, араторыі, кантаты, сімфоніі, камерна-інструментальныя і вакальныя цыклы. Ён стварыў той падмурак, на якім у далейшым трымаліся беларускія кантаты, камерна-інструментальныя ансамблі, драматычныя сімфоніі. Гісторыя кантат пачалася з Кантаты для хору і аркестра да 10-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі, напісанай у 1927 годзе; камерна-інструментальнага ансамбля — з фартэпіянага квінтэта, які датуецца 1925 годам. 2-я сімфонія на тэмы беларускіх народных песень, напісаная ў 1930 годзе, адметная тым, што тут аўтар выступіў піянерам у стварэнні драматычных сімфоній. Дзякуючы Мікалаю Ільічу з'явілася такое паняцце, як «музычна-драматычны жарт у адной дзеі». Менавіта так ахарактарызаваў кампазітар сваю оперу «Тарас на Парнасе». У актыўны кампазітар можна запісаць і першую вакальна-сімфанічную паэму «Над ракой Арсай». Чацвёртая і пятая сімфоніі М. І. Аладава сведчылі пра адкрыццё іх аўтарам новага жанру — лірыка-псіхалагічнай сімфоніі.

Заслугі М. І. Аладава былі высока ацэнены. Ён стаў народным артыстам Беларускай ССР, быў узнагароджаны трыма ордэнамі.

Міхалі СТРАЛЕЦ

Схаванае навідавоку

Думаецца, не зробім адкрыцця, сказаўшы, што кінафільм — прадукт калектыўнай творчасці: у яго стварэнні задзейнічаны дзясяткі, а то і сотні людзей. Зразумела, творчы ўнёсак кожнага з іх узважванню не паддаецца, але пры пералічэнні імёны асобных спецыялістаў усё-ткі прынята называць вышэй. Сюды адносяцца і мастакоў-пастаноўшчыкаў. І, хоць рэзультат іх дзейнасці навідавоку, яны часцяком несправядліва застаюцца, кажучы сцэнарнымі тэрмінамі, па-за полем зроку (як прэсы, так і гледачоў). Між тым, груба абагульняючы, мастак — трэці чалавек на здымачнай пляцоўцы (пасля рэжысёра і аператара). Мастак не проста стварае візуальнае аблічча фільма — у яго распараджэнні ўвесь матэрыяльна-побывавы свет герояў...

Пад крылом анёла

Сёння гаворка пойдзе пра аднаго з найярчэйшых прадстаўнікоў кінамастакоўскай браціі — славутага і непераўздызенага Яўгена Ганкіна (1922 — 1996), заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі. 27 снежня ў сценах Музея гісторыі беларускага кіно адкрылася выстаўка «Почырк майстра», прымаркаваная да 100-годдзя

з дня нараджэння знакамітага мастака-пастаноўшчыка кінастудыі «Беларусьфільм». Экспазіцыя падрыхтавана супрацоўнікамі музейнай установы пры падтрымцы «Фільмавытворчага камбіната», служэнню якому мэтр прысвяціў амаль 50 гадоў. Выстаўка стала для нас адпраўным пунктам вандрукі па вехах творчай біяграфіі майстра.

Яўген Маркавіч Ганкін нарадзіўся 28 кастрычніка 1922 года ў «яўрэйскім мястэчку» Шчадрына, што на Жлобіншчыне. Няхай не здзіўляе вас незвычайны тытул пасёлка: насельніцтва заможнага і, як на той час, досыць вялікага Шчадрына сапраўды амаль на сто працэнтаў складалася з прадстаўнікоў яўрэйскай нацыянальнасці. У мястэчку працавала чатырохкласная школа, дзе заняткі вяліся на ідыш, а напрыканцы дзесяцігоддзя тут адкрыўся адзін з першых на Беларусі яўрэйскіх калгасаў. Нездарма гістарычны нарыс публіцыста і літаратара Майсеа Ляхавіцкага (між іншым, першага загадчыка і настаўніка вышэйзададанай школы), прысвечаны паселішчу ў ўпершыню надрукаваны на ідыш у 1981 годзе, насіў няхітрую назву «Сто гадоў існавання яўрэйскага мястэчка Шчадрына».

На жаль, нашчадкаў той эпохі тут засталася няшмат: большасць мясцовых жыхароў была знішчана акупантамі ў Шчадрынскім гета падчас Вялікай Айчыннай вайны, а тыя, каму пашчасціла выжыць, раз'ехаліся па свеце. Раней жа яўрэйская мова гучала на вуліцах акуратнага гарадка паўсюдна. Квадратнае пісьмо аздабляла сабою крамкі на цэнтральнай вуліцы, а іх нетры становіліся месцам правядзення вечарын яўрэйскай паэзіі. Пра адну з такіх — арганізаваную ў 1932 годзе ў пажарным дэпо з нагоды візиту вядомага вершатворца Ізі Харыка — Яўген Ганкін, смакуючы кожную дробязь, успамінае ў сваіх мемуарах «Крыло анёла» (пабачылі свет у 2000 годзе). «Зала запоўнілася нашмат раней абвешчанага часу, сядзелі на лаўках, на падаконніках, на падлозе і нават на пажарных машынах, якія стаялі тут жа ў дэпо», — піша мастак.

Вольнанаёмны паэт

З вышэйсказанага звяртаем вашу ўвагу на тры рэчы: па-першае, варачыся з дзяцінства ў нацыянальным каларыце, Яўген Ганкін выхоўваўся ў духу іўдзейскай традыцыі і, як паказаў далейшы лёс аўтара, з вялікімі павагай і шанаваннем ставіўся да культуры свайго

народа, сваёй сям'і; па-другое, гэткае рамесніцка-гандлярскае атачэнне (купецкае са слоўе, як вядома, заўсёды вылучалася крэатыўнасцю) аказала ўплыў і на фарміраванне сяброўскага кола Яўгена Маркавіча, адкрыла шлях у перадавыя творчыя суполкі; нарэшце, па-трэцяе, праслаўлены сёння мастак не быў далёкі і ад мастацкага слова (гэта вынікае і з высокапрафесійных і дасціпных мемуараў, напісаных уласнай рукою галоўнага героя, і па тым, як жыва адгукаецца ён на чужую славесную творчасць).

Дарэчы сказаць, у дванаццацігадовым узросце Яўген Ганкін пры пасрэдніцтве і актыўным удзеле Ізі Харыка і сам дэбютаваў у літаратуры ні больш ні менш як з паэмай — на старонках часопіса «Штэрн». Рыфмуючы вольнай часінай радкі на ідыш, мастак пранёс захапленне прыгожым пісьменствам праз усё жыццё. Зрэшты, з пісьменніцтвам ён быў звязаны не толькі непасрэдна, праз уласныя творчыя амбіцыі, але і ўскосна, праз знаёмых і сяброў. Так, жонкай мастака стала знакамітая літаратуразнаўца, крытык і празаік Лідзія Арабей. Натуральна, гасцямі ў іх доме бывалі многія майстры слова. Сяброўскія сувязі звязвалі Яўгена Ганкіна і з Рыгорам Рэлесам, дзякуючы не ў апошнюю чаргу таму, што абодва яны на пачатку свайго шляху апекаваліся Ізі Харыкам.

Зразумела, кола знаёмстваў Яўгена Ганкіна не абмяжоўвалася аднымі літаратарамі, хоць прыхільнасць паэтычнай музе была відавочнай (паводле ўспамінаў людзей, асабіста знаёмых з Яўгенам Маркавічам, нават сцены яго мінскай кватэры былі ўпрыгожаны ўласнага аўтарства партрэтамі яўрэйскіх паэтаў Зэліка Аксельрода, Гірша Камянецкага і таго ж

Эскіз дэкарацый да камедыі «Белыя Росы» і кадр з яе.

Ізі Харыка). Не кажучы пра шматлікіх калег і падначаленых па кінематаграфічным цэху (да іх мы яшчэ дойдзем), на старонках аўтабіяграфічнай кнігі «Крыло анёла» знайшлося месца і знакамітым жывапісцам, і тэатральным дзеячам, і музыкантам, і скульптарам. У розных па важнасці ролях адзначыліся тут Марк Шагал, Юдаль Пэн, Саламон Міхаэльс, Уладзімір Высоцкі, Заір Азгур ды многія іншыя.

З постацімі Заіра Азгура звязаны і вельмі кранальныя эпізоды ў мемуарах. Паводле ўспамінаў мастака-пастаноўшчыка, менавіта Заір Азгур у самым пачатку 1940-х гадоў адгаворваў яго, незапакоенага лёсам роднага мястэчка і бацькоў (пазней забітых) і апантанага нянавісцю да захопнікаў, адпраціваў на фронт, каб спатоліць прагу помсты. Плёну тое, праўда, не дало, але гісторыя захавала сведчанні пра цікавую сустрэчу. Падчас яе Заір Ісаакавіч забараніў малодшаму калегу ісці на павадзе эмоцыі і наказаў заставацца ў Алма-Аце — на думку скульптара, талент кінамастака быў важнейшы і мог прынесці большую карысць Радзіме і людзям, а потым падарыць яму жоўтага колеру боты.

Сакрэт жывапіснасці

«А як Яўген Маркавіч апнуўся ў Алма-Аце?» — не прамінулі сэнсавай лакуны найбольш уважлівыя чытачы. У тагачаснай сталіцы Казахстана Яўген Ганкін займаўся не чым іншым, як асваеннем майстэрства мастака-пастаноўшчыка на мастацкім факультэце Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута

Яўген Ганкін і Уладзімір Высоцкі на здымках фільма «Я родам з дзяцінства».

кінематаграфіі (ВГИК), які знаходзіўся ў эвакуацыі першыя гады вайны. Будучы самавукам, ён пакараў выкладчыкаў сваім прыроджаным талентам (дарэчы, мастакоўскія здольнасці ўпершыню праявіў яшчэ ў пяць гадоў). Сярод студэнтаў пра яго незвычайнае ўменне адурманіць настаўнікаў нават хадзілі анекдоты. Дыплом адпаведнага спецыяліста творца атрымаў у 1944 годзе, але яшчэ за два гады да гэтага пачаў удзельнічаць у мастацкіх выстаўках як жывапісец.

Аднакурснік Яўгена Ганкіна — ілюстратар, мастак-пастаноўшчык анімацыйных фільмаў Яўген Мігуноў — так апісаў сябра: «Ціхі правінцыял Жэня Ганкін, беларус, хлопчык ціхі, губаты, прышчаваты. Працаваў ён, стоячы ў дзіўнай позе — правая нага на месцы левай, левая на месцы правай. Пісаў больш не пэндзлямі, а пальцам. Вельмі добра, арганічна адчуваў колер. Пісаў цёмна, бруднавата, аморфна — але матэрыяльнасць выяўленага была прамернай, да ліюзіі. Цяжкая масіўнасць мазка, замес фарбы, які пахне целам, мясам — сустракаўся толькі ў Рэмбранта і... у Ганкіна. Нават "старыя" падыходзілі да яго палотнаў, стараючыся зразумець сакрэт яго жывапіснай выразнасці...»

У 1943—1944 гадах творца працаваў на Цэнтральнай аб'яднанай кінастудыі, што ўзнікла на базе Алма-Ацінскай кінастудыі мастацкіх фільмаў. У прыватнасці, паспеў папрацаваць памочнікам галоўнага мастака на шодэўральнай гістарычнай драме Сяргея Эйзенштэйна «Іван Грозны». У 1944—1945 гадах Яўген Ганкін — мастак-пастаноўшчык Кіеўскай кінастудыі мастацкіх фільмаў, з 1946 да 1993 — мастак-пастаноўшчык кінастудыі «Беларусьфільм». З 1955-га працаваў таксама ў галіне станковай і кніжнай графікі, з'яўляўся карыкатурыстам часопіса «Вожык». Этapy яго творчай біяграфіі вычарпальна праілюстраваны на новай выстаўцы ў Музеі гісторыі беларускага кіно.

Аснову экспазіцыі склалі эскізы дэкарацый і касцюмаў да большасці з кінакарцін (колькасць перасягае за дваццаць), да стварэння якіх меў дачыненне творца. Сярод работ майстра асабліва вылучаюцца мастацкія рашэнні да фільмаў «Паўлінка» (рэж. Аляксандр Зархі, 1952), «Хто смяецца апошнім?» (рэж. Уладзімір Корш-Саблін, 1954), «Нашы суседзі» (рэж. Сяргей Спашноў, 1957), «Гадзіннік спыніўся апоўначы» (рэж. Мікалай Фігуроўскі, 1958), «Я родам з дзяцінства» (рэж. Віктар Тураў, 1966), «Вайна пад стрэхамі» (рэж. Віктар Тураў, 1967), «Сыны ідуць у бой» (рэж. Віктар Тураў, 1969), «Хлеб пахне парохам» (рэж. Вячаслаў Нікіфараў, 1973), «Белыя Росы» (рэж. Ігар Дабралюбаў, 1983).

З увахода можа падацца, што трапіў на мастацкую выстаўку — сцены стракаццяў жывапіснымі палотнамі, закаванымі ў рамкі. Ды гэты быў у Ганкіна падыход — жывапісны. Эскізы ён менавіта «пісаў», да таго ж заўсёды ў колеры (нават да чорна-белых стужак). Многія з іх падобныя на сапраўдныя карціны, з якіх не сорамна было б і альбом атласці. Зрэшты, некаторыя адразу ствараліся з дэкаратыўнай мэтай — у якасці насценных упрыгажэнняў для дамоў персанажаў (з'яўляюцца ў кадры ў фільме «Вайна пад стрэхамі»). Словам, шмат сакрэтаў хаваюць работы Яўгена Ганкіна. У спалучэнні ж з фатаграфіямі і асабістымі рэчамі яны дазваляюць пазнаёміцца з гэтым слынным майстрам бліжэй.

Эскіз касцюма да фільма «Паўлінка».

Кветка з літпалеткі

Райскія дамкі

Адна з самых незвычайных кветак — тая, што жыве ў вадзе, вадзяная лілея. Менавіта яе меў на ўвазе Пятрусь Броўка, аўтар слоў папулярнай некалі песні «Александрына» пра каханне і дзвячочу прыгажосць, якую выконвалі «Песняры»: «Сказаць, што ты — лілея, — сцюдзёная ж яна»...

А з якой любоўю і замілаваннем апісвае яе Уладзімір Караткевіч:

*Ў сітнягах над соннай ракою
Бугай вадзяны маўчыць.
Спяць лілеі над соннай вадой,
Каб не змерзнуць ўначы.*

*Калі ж выплывуць ранкам на волю
І распусцяць пялёсткаў рой,
З кветкі вылеціць мушка вясёлая,
Што ўсю ноч спала пад вадой.*

*Залатая, як цёмны чырвонец,
З цёмнай бронзай на нагах,
Уся ў тылку ад лілеі і сонца
Паляціць у ішчаслівы шлях.*

*Каб з табою мы сталі малымі
І любілі ўначы цяplo, —
Мы б лілею абралі хатаю.
Вось бы добра было!*

Колькі ў творы маладога, нястрымнага романтизму, жыцця, якога, здаецца, плешча праз край, нічым не азмочанага

аптымізму (хаця аўтар паспеў прайсці праз выпрабаванні, галодныя беспрытульныя ваенныя гады, гора страты старэйшага брата Валерыя, які загінуў на фронце)! Уладзіміру Караткевічу на час напісання было 25 гадоў (рукапіс верша, што захоўваецца ў БДАМЛМ, датаваны ліпенем — 10 лістапада 1956 года). Верш пабачыў свет толькі пасля смерці аўтара: быў надрукаваны ў 1987 годзе ў 1 томе 8-томнага збору твораў.

«Лена апусціла руку ў ваду, сарвала вялікую белую кветку гарлачыка», — згадваў расліну беларускі пісьменнік Мікола Ваданосаў (1923—2006) у цікавай аповесці «Надзеі і здзяйсненні» (1963).

Вадзяная лілея — гэта прастародная назва расліны. Іх яшчэ называюць гарлачыкамі, глечыкамі, жбанкамі, пльвунцамі, гусачкамі, макаукамі; у Смаленскай вобласці зафіксаваны такія смешныя найменні, як белыя курачкі і лопухі, а ў Мінскай — гускі. Па-руску вадзяная лілея — «кувшинка». Латінская назва — німфея.

Назву кветка атрымала ў гонар німфы — дзяўчат-духаў са старажытнагрэчаскай міфалогіі, якія ўвасаблялі прыроду. Ставок з німфямі — цудоўнае ўпрыгажэнне любога ўчастка. У дзікай прыродзе яны растуць у вадатоках і вадаёмах з марудным цячэннем альбо нерухомай вадой, нават часам утвараюць зарасці. Гэта шматгадовая вадзяная травяністая карэнішчавая кветка мае даўжыню

ад паўметра да трох метраў і адносіцца да сямейства гарлачыкавых. Лісце мае чаргаванае, сцэльнае, зрэдку рассечанае. Яно плавае па паверхні вады, зверху — цёмна-зялёнае, знізу — чырванавата-фіялетавае, круглае ці блізкае па форме да эліпса. Кветкі адзіночныя, буйныя, могуць мець дыяметр ад 4 да 20 сантыметраў, бываюць снежна-белыя, жоўтыя, ружовыя і блакітныя. Зрэдку сустракаюцца і беспялёсткавыя. Цвітуць з мая да жніўня. Плод — ягадападобны альбо арэшак — высыпае пад вадой. Карэнішча, лісце і насенне гарлачыка — ежа для вадаплавальных птушак, бабра, андатры, хахулі і іншых жывёл. Калі ўмела прыгатаваць, зварыць ці пасмажыць, то есці гэта можа і чалавек. Гарлачыкавыя, дарэчы, — старажытныя расліны, паходжанне якіх стаіць на самым пачатку эвалюцыі кветак.

Налічвае німфея каля 50 відаў, распаўсюджаных у трапічных і ўмераных рэгіёнах абодвух паўшар'яў. У нас яны сустракаюцца некалькіх відаў: гарлачык белы, які занесены ў Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь, гарлачык чатырохгранны і гарлачык чыста-белы.

Сярод гарлачыкавых ёсць харчовыя, дэкаратыўныя, лекавыя, дубільныя і нават ядавітыя.

У медыцыне выкарыстоўваюць кветкі, карані і лісце белага гарлачыка. Лісце

збіраюць падчас цвіцця, а карані — з моманту зацвіцця. Карані ўваходзяць у склад мікстуры, якую прымаюць пры пэўных захворваннях. У народнай медыцыне белым гарлачыкам лечыць пухліны, а адвар каранёў п'юць пры праблемах з ныркамі, мачавым пухіром, як кроваспыняльні альбо в'яжучы сродак, а таксама для зніжэння ціску. Адварам мыюць галаву для актывізацыі росту і ўмацавання валасоў. Здробненыя свежыя карэні накладваюць як гарчычнікі пры неўралгіі і міязіце. Парашком з іх пасыпаюць гнойныя раны. Ёсць рэцэпты прыгатавання лекаў для лячэння сардэчнай недастатковасці, цыстыту, гастрыту і жаўтухі.

Адметна, што насенне гарлачыка, падсмажанае і змолатае, можа замяніць кафу.

Але калі ўяўляць свет без хвароб, нястачі і іншых праблем, то мне бацачка гарлачыкі — дамкі, якія надзейна абарняюць сваіх насельнікаў уночы, а ўдзень раскрываюцца для промянюй цэльнай і прыгажосці, як у вершы У. Караткевіча.

Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота Змітра КУЗМЕНКІ

зваротная сувязь

Месяц першы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Згодна з абноўленым раскладам пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыялы» гучыць дэтэктыў Агаты Крысці «Трэцяя дзяўчына».

Пачынаючы з 23 студзеня, праграма «Літаратурная анталогія» прапануе першыя старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыёбібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце твор Яна Баршчэўскага «Шляхіц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучыць апавяданні беларускіх аўтараў. У перадачы «Прачудным радком» у суботы і нядзелю слухайце вершы Станіслава Валодзькі.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» вечарам у выхадныя складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага «Каменнае гняздо» (паводле п'есы фінскай пісьменніцы Хэлі Марві Вуалікі).

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з п'янадынка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» слухайце пастаноўку «Мой сябра Віні-Пух» паводле кнігі англійскага пісьменніка Алана Аляксандра Мілна і казку Сяргея Міхалкова «Тры парсучкі». У нядзелю гэты праект прапануе пастаноўку «Зайка-Зазнайка» таксама паводле твораў Сяргея Міхалкова і славацкую народную казку «Дванаццаць месяцаў». Што вечар для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурным падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штоднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з загадчыцай кафедры беларускай філалогіі Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта Вольгай Русак. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

22 студзеня — 90 гадоў з дня нараджэння Алены Лось (1933—2013), беларускага графіка.

22 студзеня — 65-годдзе аднака Уладзімір Сцяпан (сапр. Сцепаненка Уладзімір Аляксандравіч; 1958), беларускі празаік, паэт, мастак.

23 студзеня — 85-годдзе святкуе Аляксандр Швэраў (1938), беларускі графік.

23 студзеня — 75-годдзе аднака Уладзімір Казак (1948), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец.

25 студзеня — 75-годдзе святкуе Уладзімір Еўтухоў (1948), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

20 студзеня — у бібліятэку № 20 (вул. Жукоўскага, д. 9/1) на творчую сустрэчу з паэтам Змітраком Марозавым. Пачатак у 17.00.

20 студзеня — у дзіцячую бібліятэку № 8 (вул. Пашкевіч, д. 9/2) на анлайн-сустрэчу «Сябрына» са школьнікамі г. Саратава. Пачатак у 13.00.

24 студзеня — у літаратурны клуб «Азарэне» пры публічнай бібліятэцы № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу, прысвечаную студзеньскім святкам. Пачатак у 18.00.

24 студзеня — у публічную бібліятэку № 7 (вул. Пляханава, 97/4) на творчую сустрэчу з празаікам Сяргеем Трахіменкам. Пачатак у 17.00.

25 студзеня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з паэткай Лізаветай Палеес «Дзеля міру, дзеля шчасця». Пачатак у 13.30.

25 студзеня — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Чачота, 23) на творчую сустрэчу

26 студзеня — 105 гадоў з дня нараджэння Івана Новікава (1918—2001), беларускага празаіка, журналіста, заслужанага дзеяча культуры БССР.

27 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Казлоўскага (1923—2011), беларускага жывапісца, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

28 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Пташчука (1943—2002), беларускага кінарэжысёра, народнага артыста Беларусі.

28 студзеня — 65-годдзе святкуе Аляксандр Гулай (1958), беларускі кампазітар.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

з пісьменнікам Міхаілам Нікіціным. Пачатак у 16.00.

25 студзеня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Харужай, 16) на творчы вечар Людмілы Ворунай «Пакланюся родзіму краю». Пачатак у 17.30.

26 студзеня — на прэзентацыю дзіцячай кніжкі Іны Фраловай «Андрэйкава лета». Чакаем вас у Ждановіцкай сельскай бібліятэцы (аг. Ждановічы, вул. Лінейная, д. 86). Пачатак у 12.00.

26 студзеня — на творчую сустрэчу ў індустрыяльна-педагагічны каледж (вул. Матусевіча, 24) з Аляксандрам Плавінскім «Спаленыя вёскі Беларусі». Пачатак у 14.30.

Гродзенскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 студзеня — у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (вул. Карбышава, 17, 4 паверх) на чарговае пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Словадром». Тэма дыскусіі «Работа над памылкамі». Пачатак у 17.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таша Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарыца
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарай
Мікалай Чарнін
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325 85-25
адказны сакратар — 377 99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісны індыксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
19.01.2023 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 857

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 48
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэдакуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасць
з законадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

